

Připravenost dětí z dětských domovů na vstup do samostatného života

Bc. Jana Simandlová

Diplomová práce
2012

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Jana SIMANDLOVÁ**
Osobní číslo: **H10695**
Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Připravenost dětí z dětských domovů na vstup do samostatného života**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Zpracování teoretických východisek z oblasti náhradní rodinné péče, života v dětském domově a problematiky odchodu z dětského domova.
Analýza konkrétních projektů ve Zlínském kraji zaměřených na přípravu dětí z dětského domova na život.
Zpracování projektu výzkumu.
Realizace projektu kvalitativního výzkumu.
Zpracování dat kvalitativního výzkumu.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z., Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. Praha:Grada, 1995. ISBN 80-7169-192-5.

MATĚJČEK, Z. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Praha:Portál, 1994. ISBN 80-85282-83-6.

MATOUŠEK, O. Ústavní péče, Praha: Sociologické nakladatelství, 1995, ISBN 80-85850-76-1.

PREKOPOVÁ, J. Děti jsou hosté, kteří hledají cestu, Praha:Portál, 1993, ISBN 80-85282-77-1.

ŠKOVIERA, A. Dilemata náhradní výchovy, Praha:Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-318-5.

VOCILKA, M. Dětské domovy v ČR, Aula: Praha, 1999, ISBN 80-902667-6-2.

KAUFMANN, J.-C. Chápající rozhovor. Praha: SLON, 2010. ISBN 978-80-7419-033-9.

Vedoucí diplomové práce: **prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.**

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **30. listopadu 2011**

Termín odevzdání diplomové práce: **27. dubna 2012**

Ve Zlíně dne 17. ledna 2012

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 21.3.2012

..... *Alu*

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Diplomová práce si klade za cíl seznámit čtenáře s připraveností dětí vyrůstajících v dětském domově. Zkoumá, jak jsou tyto děti připravované, zda využívají nabídky organizací zabývajících se přípravou dětí z dětských domovů a jak jsou po odchodu schopné začlenit se do společnosti.

V teoretické části diplomové práce se zaměřuji na problematiku ústavní výchovy v České Republice, její rozdělení a upravující legislativu, příčiny umístování dětí do ústavní výchovy, její historii ve světě i u nás, změny ústavní výchovy po roce 1989. Zabývám se jejími nedostatky, plánovanými změnami v této oblasti, profesionální pěstounskou péčí a hostitelské péčí, a zmiňuji zařízení náhradní výchovy na Slovensku pro porovnání. Dále se zabývám dětskými domovy, výzkumy připravenosti dětí, které byly v dětských domovech prováděné, problémy při práci v dětských domovech a vychovateli, problematice opuštění dětského domova a problémům mladých lidí opouštějících dětské domovy, zmiňuji také domy na půl cesty jako jednu z možností bydlení po odchodu z dětského domova. Ve třetí kapitole teoretické části čtenářům nabízím přehled organizací, které pomáhají dětem při odchodu do samostatného života, pořádají pro ně kurzy a poskytují jim poradenskou činnost.

V praktické části diplomové práce zjišťuji připravenost dětí z dětského domova v Uherském Hradišti a pro porovnání i z jiných dětských domovů ve zlínském kraji. Připravenost rozdělují na přípravu na životní perspektivy, budoucí profesi, vzdělání, bydlení. Dále zkoumám, zda se zúčastňují kurzů a zda jsou tyto kurzy přínosné a tyto děti jsou lépe připravené na samostatný život. Pro porovnání mi poskytly rozhovor dvě bývalé klienty dětského domova v Uherském Hradišti. Další rozhovory mi poskytly dvě vychovatelky z dětského domova a paní zástupkyně ředitelky.

Klíčová slova: ústavní výchova, dětský domov, profesionální pěstounská péče, vychovatel, domy na půl cesty.

ABSTRACT

This thesis aims to acquaint readers with the readiness of children growing up in an orphanage. It examines how they are prepared and how they are after the departure able to integrate into society.

The theoretical part of the thesis focuses on issues of institutional care in the Czech Republic, its distribution and governing legislation, the reasons for placing children in institutional care, its history in the world and in our country, changes in institutional care since 1989. Deal with its shortcomings, the planned changes in this area, professional foster care and host care and foster care facilities mentioned in the Slovak Republic to compare. Then I deal with children's homes, studies that were performed in children's homes, problems at work in the children's home and educators, the issue of leaving home and the problems of young people leaving children's home insight into halfway houses as one way of living after retiring from children's home. In the third chapter I offer a theoretical overview of the organizations that help children in independent living retirement, organizing courses for them and provide them with consulting services.

In the practical part of the thesis I find the readiness of children from the orphanage in Uherské Hradiště and comparisons from other children's homes in the Zlín region. Divide readiness to prepare for life prospects, future career, education and housing. Further investigates whether the courses attended and whether these courses are useful and these children are better prepared for independent life. For comparison, I have been interviewed by two former clients of children's home, who have already left home. Additional interviews were provided by two educators from the children's home and Mrs Deputy Director.

Key words: institutional care, children's homes, foster care professional, educator, halfway houses

Poděkování, motto

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu diplomové práce, panu profesorovi Vlastimilu Švecovi za pomoc, trpělivost a cenné rady týkající se mé práce.

Děkuji také dětskému domovu v Uherském Hradišti za poskytnuté informace. Poděkování patří i mé rodině, za jejich trpělivost a podporu.

„Děti z dětských domovů jsou stejné jako všechny ostatní. Nepotřebují žádnou speciální péči a výchovu, jen lidi, kteří je mají rádi. Jestli jsou jiné, tak jen proto, že jsou ve výlučném postavení, do kterého jsme je vyčlenili z ostatní společnosti, a ony to dokážou využít.“ (Škoviera, 2007, s. 41)

„Osíření dítěte, ztráta jeho vlastních rodičů, ať již proto, že zemřeli, nebo že se nemohou nebo nechtějí o ně starat, je ve většině případů tragédií a neštěstím pro takové děti, vždy je však vážným nebezpečím pro jeho vývoj. Nepostihuje ovšem zdaleka jen je samotné. Dotýká se celé společnosti, každého jejího člena. Vždyť každé dítě, i to nejopuštěnější – a snad právě ono o to více – je součástí celé společnosti, jíž se bezprostředně dotýká jeho osud. V zájmu takového dítěte i v zájmu svém musí společnost vyvinout všechno úsilí, aby tragédie byla odvrácena a dítěti zachováno to nejdůležitější pro jeho vývoj: jistota a bezpečí.“ (Radvanová, Koluchová, Dunovský, 1980, s. 12)

OBSAH

ÚVOD.....	12
I TEORETICKÁ ČÁST.....	13
1 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA	14
1.1 ZAŘÍZENÍ PROVÁDĚJÍCÍ VÝKON ÚSTAVNÍ VÝCHOVY	15
1.2 LEGISLATIVA UPRAVUJÍCÍ ÚSTAVNÍ VÝCHOVU	16
1.2.1 Nejčastější příčiny umístování dětí do ústavní výchovy	17
1.3 HISTORIE ÚSTAVNÍ VÝCHOVY.....	17
1.3.1 Počátky ústavní výchovy v České Republice.....	19
1.3.2 Vývoj postavení dítěte ve společnosti.....	20
1.3.3 Změny v ústavní výchově po roce 1989	20
1.3.4 Nedostatky v oblasti ústavní výchovy.....	21
1.3.5 Plánované změny v oblasti ústavní výchovy	21
1.3.6 Profesionální pěstounské péče	22
1.3.7 Zkušenosti z profesionální pěstounské péče v zahraničí.....	22
1.3.8 Hostitelská péče	23
1.4 DĚTSKÉ DOMOVY V ČESKÉ REPUBLICE.....	23
1.4.1 Výzkumy připravenosti dětí z dětských domovů.....	25
1.4.2 Příprava na osamostatnění v dětském domově	26
1.4.3 Práce vychovatele v dětském domově	28
1.5 OPUŠTĚNÍ DĚTSKÉHO DOMOVA	28
1.5.1 Problémy mladých lidí opouštějících dětské domovy	29
1.6 DOMY NA PŮL CESTY.....	30
1.6.1 Domy na půl cesty ve zlínském kraji	31
2 ORGANIZACE POMÁHAJÍCÍ S PŘÍPRAVOU NA SAMOSTATNÝ ŽIVOT DĚTEM Z DĚTSKÝCH DOMOVŮ.....	32
2.1 LETNÍ DŮM	32
2.2 CENTRUM „SÁMOVKA“	32
2.3 NADACE TEREZY MAXOVÉ	33
2.4 OBČANSKÉ SDRUŽENÍ POD KŘÍDLY	33
2.5 NADAČNÍ FOND KLAUSOVÝCH	34
2.6 NADACE JANA PIVEČKY	34
2.7 NADAČNÍ FOND VEOLIA	34
2.8 STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE.....	35
2.9 OBČANSKÉ SDRUŽENÍ DOM.....	36
2.10 SPOLEČNOST MÚZY DĚTEM.....	36
2.11 OBECNĚ PROSPĚŠNÁ SPOLEČNOST ROZMARÝNA	36
2.12 ORGANIZACE POMÁHAJÍCÍ DĚTEM Z DD NA SLOVENSKU	37
2.12.1 Společnost Úsmev ako dar	37
2.12.2 SOS program.....	37
2.12.3 Centrum Dorka.....	37
2.12.4 Centrum Tymián	37
II PRAKTICKÁ ČÁST	38

ÚVOD.....	39
3 METODOLOGIE VÝZKUMU.....	40
3.1 CÍL VÝZKUMU	40
3.2 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	40
3.3 DRUH VÝZKUMU	40
3.4 POPIS METOD KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU.....	41
3.5 VÝZKUMNÝ VZOREK	42
3.5.1 Charakteristika osob zařazených do výzkumu	42
3.5.1.1 Maruška, 16 let	42
3.5.1.2 Martina, 15 let.....	43
3.5.1.3 Jana, 16 let	44
3.5.1.4 Týna, 15 let	45
3.5.1.5 Luboš, 16 let	45
3.5.1.6 Monika, 15 let	46
3.5.1.7 Veronika, 17 let.....	47
3.5.1.8 Ivan, 17 let	47
3.5.1.9 Tomáš, 16 let.....	48
3.5.1.10 Karel, 20 let.....	49
3.5.1.11 Míša, 27 let.....	49
3.5.1.12 Lucie, 27 let.....	50
3.5.1.13 Vychovatelka č. 1	50
3.5.1.14 Vychovatelka č. 2.....	52
3.5.1.15 Vychovatelka č. 3.....	53
3.5.2 Popis dětských domovů zařazených do výzkumu.....	54
3.5.3 Dětský domov Uherské Hradiště	55
3.5.3.1 Projekty domova pro přípravu dětí na start do života.....	56
3.5.3.2 Kalendář - projekty náctiletých dětí ve školním roce 2010/2011	58
3.5.4 Dětský domov Valašské Klobouky	59
3.5.4.1 Projekty pro přípravu dětí na start do života.....	59
3.5.5 Dětský domov Vizovice.....	60
3.5.5.1 Projekty pro přípravu dětí na start do života.....	60
3.6 PRŮBĚHY ZPRACOVÁNÍ DENÍKU VÝZKUMNÍKA	60
3.7 PRŮBĚH ZPRACOVÁNÍ ROZHOVORŮ	62
3.7.1 Rozhovory s klienty dětského domova – DD UH.....	63
3.7.2 Rozhovory s klienty dětského domova – jiné DD	63
3.7.3 Rozhovory s bývalými klienty dětského domova	63
3.7.4 Rozhovory s vychovatelkami z dětského domova	63
4 VÝSLEDKY VÝZKUMU.....	64
4.1 VIDĚNÍ ŽIVOTNÍCH PERSPEKTIV	64
4.1.1 Dílčí shrnutí výsledků výzkumu	64
4.2 VZDĚLÁNÍ A PŘEDSTAVA O DALŠÍM VZDĚLÁNÍ	66
4.2.1 Dílčí shrnutí výsledků výzkumu	66
4.3 VIZE BUDOUCÍHO BYDLENÍ A PŘEHLED O CENÁCH BYDLENÍ.....	68
4.3.1 Dílčí shrnutí výsledků výzkumu	68
4.4 PŘÍPRAVA V PRAKTICKÝCH DOVEDNOSTECH V DĚTSKÉM DOMOVĚ	70
4.4.1 Dílčí shrnutí výsledků výzkumu	70

4.5	SPOLUPRÁCE S ORGANIZACEMI A ÚČAST NA KURZECH ZAMĚŘENÝCH NA PŘÍPRAVU PRO ŽIVOT	72
4.5.1	Dílčí shrnutí výsledků výzkumu	72
4.6	PŘEHLED O CENÁCH	74
4.6.1	Dílčí shrnutí výsledků výzkumu	74
4.7	VZTAHY DĚTÍ A VYCHOVATELŮ V DD A NÁSLEDNÁ ZPĚTNÁ VAZBA	76
4.7.1	Dílčí shrnutí výsledků výzkumu	76
4.8	OČEKÁVÁNÍ POMOCI DRUHÝCH	78
4.8.1	Dílčí shrnutí výsledků výzkumu	78
4.9	NEURČITÉ VYJÁDŘENÍ EMOCE Z ODCHODU Z DĚTSKÉHO DOMOVA	80
4.9.1	Dílčí shrnutí výsledků výzkumu	80
	ZÁVĚR	82
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	85
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	89
	SEZNAM TABULEK.....	90
	SEZNAM PŘÍLOH.....	94

ÚVOD

Diplomová práce se zabývá problematikou připravenosti dětí, které brzy opustí dětské domovy, na reálný život. V práci se zaměřuji i na organizace, které pomáhají klientům dětských domovů s přípravou na samostatný život. Téma je aktuální, protože mladí dospělí opouštějící dětské domovy mají problém správně se začlenit do společnosti, jak uvádějí autoři zabývající se problematikou ústavní výchovy. V období dospívání by se děti měly připravovat na samostatný život. Období dospívání je složité pro děti, které vyrůstají ve funkčních úplných rodinách, a zejména pro děti z dětských domovů. Spousta autorů se zabývá problematikou dětí žijících v ústavech a jejich citovou deprivací. To je samozřejmě velký problém, ale mě spíše zajímá, jak se pak děti, které vyrůstaly v dětském domově, jsou schopné postavit se na vlastní nohy. Tito mladí lidé byli často deprimovaní, měli špatné sociální zázemí, takže mohou mít i větší problém při zapojování do společnosti. Výzkumy poukazují na vyšší míru ohrožení jedinců dětí sociálně patologickými jevy, jako je například nezaměstnanost, chudoba, bezdomovectví, v horším případě prostituce, kriminální činnost nebo různé druhy závislostí.

Je potřeba zabývat se tím, jestli je v domovech příprava dostačující, jak klienty lépe připravit na odchod z dětského domova do života. Zda dětské domovy využívají organizace nabízející pomoc a kurzy pro děti ve věku od patnácti let, které budou opouštět dětský domov. Zda jsou klienti, kteří absolvují tyto kurzy lépe připravení do života.

V praktické části diplomové práce se zkoumám tento problém empiricky, formou kvalitativního výzkumu. Kladu si otázku, zda klienti, kteří se chystají odejít z dětského domova do reálného života, jsou na tento přechod připravené a do jaké míry jsou samostatné. Další důležitou otázkou je, jak v domovech probíhá příprava klientů na reálný život, jak se na připravenost pro život dívají samotní klienti DD, bývalí klienti DD a vychovatelky DD. Výzkum se týká klientů z dětských domovů ve věku od patnácti let.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA

Dětem může být ústavní nebo ochranná péče nařízena soudem nebo může vycházet z rozhodnutí rodičů. O nařízení ústavní nebo ochranné péče může rozhodnout soud v případech, kdy je výchova dítěte vážně narušena a veškerá nápravná opatření selhala nebo pokud rodiče nejsou schopni výchovu dítěte zajistit. Pokud je dítě do ústavní výchovy umístěno na základně rozhodnutí rodičů, není nutné soudní jednání. Před nařízením ústavní výchovy soud musí prozkoumat, zda výchovu nelze zajistit náhradní rodinnou péčí. (Zákon č. 109/2002)

Ústavní výchova má nezanedbatelná rizika pro klienty, tato rizika se také liší podle toho, v kolika letech a v které životní situaci se klient do ústavní péče dostal. Podle Matouška (1995) mají jednotlivé životní etapy svá specifika, jimž by měly být ústavní režimy přizpůsobeny. Pobyt v ústavní výchově a zvláště dlouhodobý, je vždy vážným zásahem do klientova osudu, někdy i trvale ovlivňující další jeho život.

„Pro klasickou ústavní výchovu je typická právě vázanost na současnost, přítomnost, okamžitou interakci. Chybí vzdálenější perspektiva, chybí společenství osudu dítěte a vychovatele.“ (Matějček, 1992, s. 188)

Karleen uvádí, že zkušenosti dětí v ústavu jsou odlišné od dětí z rodiny. I když v institucích je vysoká kvalita péče, neumožňují dětem individuální pozornost, dětem může chybět prostor, hračky, fyzicky a emocionálně strádají. Následek může být spousta problémů, zdravotní, problémy se vztahy, fyzické a vývojové zpoždění. Dalším problémem je nedostatek citlivých pečovatelů, kterým se dítě může svěřit a vytvářet si tak zdravé vazby, které vznikají mezi primárními pečujícími osobami. Absence této vazby v prvních letech života dítěte může být škodlivá ve schopnosti rozvíjení vztahů a funkcí ve společnosti.

V ČR připadá na sto tisíc obyvatel 80 dětí umístěných v ústavní péči. Zřejmě zde hraje roli tradice minulého režimu. Petr Nečas (2009) uvedl jako další důvod roztržitost mezi ministerstva, které mezi sebou málo spolupracují. Hovoří také o programu na podporu pěstounských rodin, kterých je potřeba dvojnásobek. Prioritou stále zůstává co nejrychlejší návrat dítěte do původní rodiny.

„Výchova znamená investovat bez ohledu na cíl a přínos. Je to láska bez podmínek. Znamená to, že jsme plně k dispozici, aniž bychom se vzdali sami sebe. Výchova znamená

respektovat odlišnou cestu dítěte, ale zahrnuje také to, že start na tuto cestu pojistíme vlastním PŘÍKLADEM.“ (Prekopová, 1993, s. 21)

1.1 Zařízení provádějící výkon ústavní výchovy

V České republice jednotlivé typy zařízení pro provádění výkonu ústavní výchovy spadají do kompetence tří různých rezortů. Zákon o výkonu ústavní výchovy č. 109/2002 je postaven jako předpis pro školská zařízení a přiměřeně je díky odkazu v zákoně o sociálních službách používán i pro zařízení v kompetenci MPSV. Zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně jiných zákonů. V oblasti ústavní péče spolu spolupracují tři orgány státní správy a těmi jsou Ministerstvo zdravotnictví ČR, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR a Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Tato zařízení jsou:

- a) **Kojenecký ústav a dětský domov pro děti do tří let věku** – zdravotnická zařízení léčebně preventivní péče v rezortu Ministerstva zdravotnictví pečující o děti ve věku do tří let – zákon o péči o zdraví lidu.
- b) **Diagnostický ústav** – školské zařízení – rezort MŠMT – zákon o výkonu ústavní výchovy, zákon o školských zařízeních. Do diagnostických ústavů jsou po nařízení ústavní výchovy umístěny děti za účelem komplexního vyšetření. Diagnostický ústav děti na základě komplexního vyšetření zdravotního stavu a volné kapacity jednotlivých zařízení, umísťuje do dětských domovů, dětských domovů se školou nebo výchovných ústavů. Doba pobytu v ústavu trvá nejvýše 8 týdnů. Diagnostické ústavy nebo výchovné skupiny diagnostických ústavů jsou členěny podle pohlaví nebo podle věku dítěte.
- c) **Dětský domov** – školské zařízení – rezort MŠMT – zákon o výkonu ústavní výchovy, zákon o školských zařízeních. Do dětského domova mohou být umísťovány děti ve věku zpravidla od 3 do nejvýše 18 let nebo do ukončení přípravy na povolání nejvýše do 26 let, rovněž se umísťují nezletilé matky spolu s jejich dětmi. Účelem dětského domova je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou bez závažných poruch chování. Děti navštěvují školy, které nejsou součástí dětského domova.

d) **Dětský domov se školou** – školské zařízení – rezort MŠMT – zákon o výkonu ústavní výchovy, zákon o školských zařízeních. Do dětského domova se školou se umísťují děti zpravidla od 6 let do ukončení povinné školní docházky. Účelem dětských domovů se školou je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou se závažnými poruchami chování nebo mající nařízenou ochrannou výchovu. Tyto děti většinou navštěvují školu, která je součástí zařízení.

e) **Výchovný ústav** – školské zařízení – rezort MŠMT – zákon o výkonu ústavní výchovy, zákon o školských zařízeních. Výchovný ústav pečuje o děti nad 15 let se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. Do výchovného ústavu může být umístěno i dítě starší 12 let, pokud má uloženu ochrannou výchovu a v jehož chování se projevují tak závažné poruchy, že nemůže být umístěno v dětském domově se školou. Výjimečně, v případech zvláště závažných poruch chování, lze do výchovného ústavu umístit i dítě s nařízenou ústavní výchovou mladší 15 let.

f) **Domov pro osoby se zdravotním postižením** – zařízení sociálních služeb – rezort MPSV – právní úprava – zákon o sociálních službách. Do domovů pro osoby se zdravotním postižením jsou umísťovány děti, jejichž zdravotní handicap vyžaduje zvláštní odbornou péči. (Zákon č. 109/2002)

1.2 Legislativa upravující ústavní výchovu

Zákon o rodině - č. 94/1963 Sb. vytváří legislativu pro dvě základní formy náhradní rodinné péče, a tím je osvojení a pěstounskou péče. Upravuje práva a povinnosti všech zúčastněných stran a definuje podmínky, za kterých může k pěstounské péči nebo osvojení dojít. Rozeznává také institut poručenství a opatrovnictví.

Úmluva o právech dítěte – Úmluva č. 104/1991 Sb. je první mezinárodní právně závazný dokument zaměřený výhradně na práva dětí. U nás byla vyhlášena v roce 1989. Zdůrazňuje přednost rodinné výchovy před dalšími formami. Rámcově upravuje i práva dětí, které žijí mimo vlastní rodinu. Zákon o sociálně právní ochraně dětí

Zákon o sociálně právní ochraně dětí - č. 359/1999 Sb. upravuje povinnosti a kompetence krajských a obecních úřadů vůči žadatelům o osvojení a pěstounskou péči (poradenství, výběr, příprava). Konkretizuje náplň činnosti orgánů sociálně právní ochrany dětí v procesu svěřování dětí do výchovy jiných osob než rodičů. Upravuje podmínky

pěstounské péče po přechodnou dobu. Nařizuje ústavním zařízením informovat pověřené místní úřady o dětech, které jsou vhodné do osvojení či pěstounské péče.

Zákon č.109/2002Sb. - o výkonu ústavní a ochranné výchově ve školských zařízeních a o preventivní výchovné péči ve školských zařízeních a o změně jiných zákonů.

1.2.1 Nejčastější příčiny umístování dětí do ústavní výchovy

„Proč vlastně lidé, a nejčastěji jsou to rodiče, vůbec dětem ubližují a škodí jim. Odpověď lze obecně spatřovat ve snaze uspokojit nejrůznější nutkání, frustrace, tenze až vyslovené psychopatické sklony pachatelů.“ (Dunovský, Dytrych, Matějček, 1995, s. 19)

Zákon o rodině popisuje příčiny ke zbavení rodičovské zodpovědnosti, pokud rodiči brání závažná překážka ve vykonávání této zodpovědnosti, pokud rodič nevykonává řádně svoje povinnosti vůči dítěti, zanedbává dítě, rodič zneužívá svou rodičovskou zodpovědnost nebo ji zanedbává vážným způsobem, rodiče, kteří nejsou schopni zabezpečit dětem přiměřený vývoj a s tím i zabezpečit jejich základní potřeby, například z nezralosti, neschopnosti vyplývající ze zvláštních situací, například mimomanželské dítě, dítě postižené. Pokud se rodič dopustí úmyslného trestného činu proti svému dítěti nebo použil své dítě, které je mladší patnáct let, ke spáchání trestného činu, Nebo se dopustil trestného činu jako spolupachatel, návodce či pomocník k trestnému činu, které spáchalo jeho dítě. Rodiče zemřou, emigrují nebo se prostě ztratí, mají vážné onemocnění nebo jiné postižení, kvůli kterému se nemohou o dítě starat. (Zákon o rodině č. 94/1963)

V ČR týraných, zanedbávaných a opuštěných dětí v posledních letech přibývá. Ze statistik vyplývá, že nejméně 20 tisíc dětí u nás týráno, najevo však vyjdou jenom některé případy, které byly nahlášeny. Nejméně sto dětí přichází každý rok o život v důsledku vražd, týrání a špatného zacházení ze strany rodičů a až další stovka dětí spáchá ročně sebevraždu. (Dunovský, Dytrych, Matějček, 1995)

Statistické ročenky Ministerstva práce a sociálních věcí vykazují počty dětí v ústavní výchově k 1. 1. 2009 cca 21-22.000 dětí, z toho 7-7500 dětí v dětských domovech, výchovných a diagnostických ústavech, cca 1 800 dětí v kojeneckých ústavech a DD pro děti do 3 let. (Ministerstvo práce a sociální věci ČR. 2011)

1.3 Historie ústavní výchovy

Ve starověkém Egyptě existovala místa, ve kterých se shromažďovali nemocní a sirotci. Ve starověkém Řecku se ústavům říkalo asklepiony. Z období antiky nejsou dochovány

zprávy o zařízeních, které by se starali o chudé, sirotky nebo postižené lidi. Nepodařené nebo nechtěné děti byly zabíjeny, popřípadě odkládány. Křesťanství přineslo zakládání útulků pro děti bez rodin. Doložena jsou tzv. orfanotrofia, to byly sirotčince. Přelom devatenáctého a dvacátého století znamená větší orientaci ústavů na potřeby klientů. Podle Matouška se upřednostňují takové formy péče, ke kterým není klient nucen a ty mají lepší výsledky než těm, kterým dal popud soud nebo jiný orgán. Vztahy ke klientovým blízkým lidem mají být podporovány. (Matoušek, 1995)

První zprávy o útulku pro opuštěné děti, jsou z Konstantinopole z roku 335. První nalezinec byl v Miláně roku 787. Ve dvanáctém století byl v Římě nalezinec vybavený schránkou, tornem, kde matky mohly odložit své dítě, je to jakási podoba dnešních baby boxů. V sedmnáctém století založil Vincent de Paul nalezinec. Dřívější osud sirotků a opuštěných dětí byl žalostný. Stávaly se levnou pracovní silou, měly nižší společenský status. Většinou živořily z milodarů nebo tzv. „na obci“. Z těchto dětí se později stávali členové žebrácké nebo zločinecké bandy, bývaly většinou nejnižší společenskou spodinou. (Matějček, 1999)

V osmnáctém století se nalezince stávají potřebou. Ve Vídni byl založený nalezinec po patronaci císaře Josefa II, Císař Napoleon nařídil, aby byly zbudovány nalezince opatřené tornem ve všech departmentech jeho říše. Další nalezince vznikaly hodně v Itálii a ve Francii. Po francouzské revoluci, a vzniku Spojený států amerických, byla ve Státech vyhlášena demokratická ústava, ve které se mluví o právech člověka, o rovnosti před zákonem. Dochází ke specializaci ústavů, důraz je přesouván na výchovu dítěte, řádnou, zdravou, pracovní a společnosti k užitku. Podle myšlenek Rousseauova a Pestalozziho, ten se snažil přiblížit ústavy rodinné péči. (Matějček, 1999)

Don Giovanni Bosco vybudoval v Turíně útulek pro chudé a opuštěné děti, kde se snažil o morální vývoj dětí na náboženských základech. Podle jeho vzoru vzniklo na dvě stě ústavů po celém světě. Další útulek byl založen v Moskvě. Významnou osobností v péči o opuštěné děti, byl v Rusku Makarenko, který založil takzvanou pracovní kolonii pro bezprizorní mládež. Pro Polsko je významnou osobností v této oblasti Janusz Korczak. V roce 1911 se stal ředitelem Domova sirotků. Vytvořil v sirotčinci dětskou samosprávu. (Monatová, 1996)

Monatová (1996) dále uvádí, že začátky nalezinců se často potýkaly s nedostatkem hygieny a psychickou deprivací. Úmrtnost v nalezincích byla vysoká, jsou uváděna čísla

pohybující se mezi 60% a 80%. Pražský nalezinec vykazoval úmrtnost asi 70%. Přeměňují se na samostatné velké rodiny, které žijí v rodinných domcích nebo v bytech, například ve Švýcarsku. Znamé jsou SOS vesničky, zakládají se od roku 1949, první vznikla v Rakousku a rozšiřují se i do jiných evropských zemí, do Asie, do Jižní Ameriky a Afriky.

1.3.1 Počátky ústavní výchovy v České Republice

První nalezinec byl založen v roce 1575 v Praze. Do tohoto nalezince přijímali asi 3000 dětí ročně. Tyto děti byly většinou nemanželské nebo děti nalezené a přivedené policií. Tyto nalezince plnily i funkce dnešního záchranného dětského domova. (Matějček, 1999)

První městský útulek vznikl v Praze na Vyšehradě roku 1886 pro chudé děti a mládež. Monatová (1996) uvádí, že ústavy poskytovaly dětem jen nejnnutnější zaopatření, děti pracovaly ve prospěch ústavu a školní výuce nebyla věnována dostatečná péče, na přípravu dětí na osamostatnění se v těchto ústavech nezaměřovali. Spíše převládala náboženská výchova. Jejich počet byl nedostatečný. Například v roce 1908 bylo ze zemského fondu podporováno 5 039 dětí, ale pomoc v té době potřebovalo 45 362 dětí.

Matoušek (1995) poukazuje na to, že většina dnešních ústavů byla založena či formována po válce, v mnohých ústavech zanechalo stopy období socialismu. Dnešní moderní ústavy pro děti se chtějí podobat přirozené rodině. Většina DD byla změněna z internátního typu na typ rodinný, kde jsou menší skupiny dětí v jedné skupině. V DD rodinného typu skupina má svůj byt, o který se sama stará s pomocí vychovatele. Tyto děti bydlí stále spolu a obstarávají si chod domácnosti. Starší děti pomáhají pečovat o menší. Právě tato přítomnost menších dětí skupinu velmi dobře stmeluje. (Matoušek, 1995)

Okresní péče o mládež začaly postupně budovat síť okresních dětských domovů, které byly na pokrokovější základně než staré sirotčince. Dostali nový název – dětské domovy. Dětské domovy po druhé světové válce byly budovány jako malé ústavy rodinného typu, asi tak pro 15 až 25 dětí, aby se život v nich podobal velké rodině. Stinnou stránkou těchto domovů byla nízká pedagogická kvalifikovanost vychovatelů. (Monatová, 1996)

Za důležitý mezník považuje Matějček (1999) rok 1963 a vydání zákona o rodině, kde je rodina uvedena na prvním místě mezi výchovnými institucemi, dále se v zákoně otevřela nová perspektiva pro adopci, pěstounskou péči a další formy náhradní péče o dítě.

Po roce 1989 došlo ke změně dětských domovů internátního typu na dětské domovy rodinného typu, kde je menší počet dětí ve skupině, vychovatelka má na děti více času a u starších dětí se může věnovat přípravě na samostatný život. (Vocilka, 1999)

1.3.2 Vývoj postavení dítěte ve společnosti

Jak uvádějí Dunovský, Dytrych a Matějček (1995) osmnácté století přináší pod vlivem J. J. Rousseaua, Pestalozziho a dalších velké poselství o dětech, jejich potřebách, o nešťastném dětství opuštěných, zapomenutých a mnoha válkami o rodiče připravených dětí. Stává se zřejmějším, že jejich utrpení nelze pominout a že je jim nutno pomoci. Cílem bylo poznání lidských potřeb jako požadavků dítěte, který je potřebný na jeho přiměřený vývoj. Tyto požadavky a potřeby dítěte byly později vyjádřeny jako práva dítěte. Bylo s tím současně i zdůrazněno, že zdraví a dobrý vývoj musí být každému dítěti zajištěn a naplněn.

Matějček (1999) považuje celé toto století za boj o úplné uznání právní subjektivity dítěte a dosažení všech práv pro dítě, které vyplývají z Deklarace lidských práv. V roce 1924 byla přijata Ženevská Deklarace práv dítěte, která se postavila proti diskriminaci dětí, vykořisťování a otroctví. V roce 1959 byla přijata Charta práv dítěte, na ochranu a boj proti ohrožování a poškozování dětí. Tato charta ovlivnila u nás přijatý zákon o rodině v roce 1963, který zdůrazňoval význam rodiny pro výchovu a péči o dítě.

Dřívější situace dítěte ve světě nebyla vždy tak příznivá, jak by světovému rozvoji měla odpovídat. Zprávy UNICEFu vypovídají o týrání, zneužívání a zanedbávání dětí. Vyhodnocením těchto zpráv bylo přijeté nové Úmluvy o právech dítěte, přijata OSN v listopadu 1989. Dvacáté století přineslo řadu důležitých změn v postavení dítěte ve společnosti, v chápání jeho potřeb, požadavků a práv i v jejich uplatňování. Současně mu přineslo i mnoho nezměrného utrpení a strastí, a to nejenom v nejkřutějších válkách, ale také v bídě rozvojových zemí a často i v místech největšího blahobytu. (Dunovský, Dytrych, Matějček, 1995)

„Dítěti je nutno zajistit v každé situaci jeho nejlepší zájem a prospěch, ať již v prvé řadě v rodině nebo v rámci společnosti a jejích nejrůznějších orgánů. To má být také nejvyšší prioritou v přístupu k dítěti vůbec.“ (Dunovský, Dytrych, Matějček, 1995, s. 38)

1.3.3 Změny v ústavní výchově po roce 1989

Po roce 1989 došlo ke zvýšení využívání netradičních forem a metod práce, k rozvoji zájmové a rekreační činnosti a k prohloubení individuálního přístupu k dětem. Vocilka

(1999) dále uvádí, že se DD více otevřely pro veřejnost, došlo k demokratizaci a humanizaci výchovně vzdělávací práce, DD se snaží o užší spolupráci s rodinou, zvýšila se spolupráce se sponzory a nadacemi, došlo k uvolnění výchovného režimu, většina DD přechází z internátního typu na rodinný typ. Tyto změny se pozitivně odrazily na úrovni přípravy dětí, protože v dětském domově rodinného typu jsou děti v menších skupinkách a vychovatelka se jim může více věnovat. Na druhé straně **se však nedaří jejich integrace dětí z DD do společnosti**. V současnosti mají děti po odchodu z domova větší existenční problémy než dřív. Je to způsobeno hlavně zvýšenou nezaměstnaností a zhoršenou dostupností bydlení. Z toho plyne větší příklánění se k různým komunitám například bezdomovců, extrémistů nebo drogově závislých.

1.3.4 Nedostatky v oblasti ústavní výchovy

Nedostatkem ústavní výchovy je rozdělení mezi tři resorty - zdravotnictví, školství, práce a sociálních věcí - má za následek rozdělování sourozenců podle věku a zdravotního stavu, časté střídání ústavních zařízení. Vychovatelé nemusí mít na rozdíl od pěstounů psychologické vyšetření ani předkládat výpis, resp. opis z rejstříku trestů, chybí prevence tzv. syndromu vyhoření, časté střídání služeb vede k tomu, že i v DD rodinného typu je k rodině daleko - zejména noční služba zpravidla jednoho nekvalifikovaného vychovatele na celé zařízení nebo patro je nevhodná. (Fond ohrožených dětí Klokánek, 2011)

1.3.5 Plánované změny v oblasti ústavní výchovy

Ředitel odboru rodiny a dávkových systémů ministerstva práce a sociálních věcí Macela předpokládá do pěti let jen menší zařízení, jako je například Klokánek nebo S. O. S. vesničky, velkokapacitní zařízení typu dětský domov by v budoucnu neměla existovat. Po zrušení těchto zařízení budou potřeba minimálně stovky nových pěstounů, přesnější počet zatím není možné odhadnout. Počítá se i s vyššími odměnami pro pěstouny. (Idnes, 2012)

M. Vodičková, předsedkyně Fondu ohrožených dětí, považuje plánované změny v systému příliš překotné a do pár let se zřejmě nepodaří najít tolik náhradních rodin. Dobu potřebnou na změnu odhaduje na dvacet let, zřejmě se budou muset nějaké ústavy zachovat. Stát dále připravuje Strategii boje proti sociálnímu vyloučení, kdy chce zabránit odebírání dětí z rodin kvůli ekonomickým a sociálním problémům. (Idnes, 2012)

1.3.6 Profesionální pěstounské péče

V novele zákona č. 359/1999 Sb., která vešla v platnost v roce 2006, je zmíněna možnost pěstounské péče na přechodnou dobu, tzn. profesionální pěstounská péče. Orgán sociálně-právní ochrany dětí by měl s profesionálními pěstouny uzavírat smlouvu, která upravuje vztah mezi OSPOD a rodinou, typ a dobu trvání profesionální pěstounské péče, dále finanční zabezpečení rodiny a přijatého dítěte, materiální a technické zajištění pro výkon pěstounské péče, práva a povinnosti pěstounů. (Zákon č. 359/1999)

Profesionální pěstounské péče dle Bublelové a Kovaříka (2002) je určena dětem, které mají biologické rodiče, nebo jednoho z nich, který se o dítě nemůže ze závažných důvodů po krátkou dobu plnohodnotně starat. Dále je určena dětem, které se narodily mladým nezralým matkám, které zatím nejsou schopné plnit rodičovskou roli. Děti, kterých matky jsou závislé na drogách a potřebují čas na doléčení. Děti, které žijí v dlouhodobě nefunkčních rodinách. Děti, jejichž rodiče, nebo jeden rodiče, jsou ve výkonu trestu. Děti, které vážně onemocněly, a jejich rodina tuto krizovou situaci nezvládá. Dětem vráceným z neúspěšné formy náhradní rodinné péče. Děti, které se ocitnou v nepříznivé životní situaci. Profesionální pěstouni by měli být jako zaměstnanci se stanovenou výší odměny a platbou sociálního a zdravotního pojištění. K zavedení profesionální pěstounské péče je vytvoření cílové skupiny dětí, pro které by byla profesionální pěstounská péče přínosem. Péče je přínosná v každém věku dítěte, celé dětství potřebuje lásku a podporu.

„Rodinné společenství a péče o dítě jsou pro lidstvo nutností. Bez ní by nepřežilo.“
(Dunovský, Dytrych, Matějček, 1995, s. 13)

1.3.7 Zkušenosti z profesionální pěstounské péče v zahraničí

V Dánsku nejsou téměř žádné případy sociálního osiření dětí, mimo vlastní rodinu žije asi 13.000-14.000 dětí a z toho téměř polovina je zařazena v zařízeních profesionální pěstounské péče. Jeden z pěstounů bývá speciálně vyškolen. V Irsku jsou pěstouny zásadně dobrovolníci, kteří dostávají příspěvky na uhrazení potřeb dítěte. Počet dětí vychovávaných mimo vlastní rodinu v Irsku činí 3.700 dětí a z toho 3.400 dětí žije v pěstounských rodinách. V Norsku existuje propracovaný systém pěstounské péče, profesionální pěstounská péče se blíží modelu profesionální rodiny, kde jeden z rodičů pečuje o děti na plný úvazek, dostává plat, stát mu platí pojištění. Pokud se vývoj dítěte v profesionální pěstounské rodině ubírá správným směrem, děti zůstávají dlouhodobě. Na Slovensku funguje „profesionálna náhradná výchova v rodine“, kde profesionálními

pěstouny jsou zaměstnanci dětského domova. Dítě žije v rodině pěstounů, ale pravomoci zůstávají řediteli jeho tzv. domovského ústavu. Každé svěřené dítě je profesionálnímu pěstounovi započítáváno jako poloviční pracovní úvazek, pokud se jedná o dítě postižené, tak je to na celý pracovní úvazek. (Vernerová, 2008)

1.3.8 Hostitelská péče

Exministryně D. Kuchtová se snaží prosadit hostitelskou péči, která je vhodná především pro děti, které žijí dlouhodobě v ústavní péči, jsou převážně starší, děti s různými výchovnými či zdravotními problémy, děti jiného etnika nebo sourozenecké skupiny. Pokud bylo dítě umístěno v ústavním zařízení na základě žádosti svých rodičů či zákonných zástupců, nelze tuto formu pomoci povolit bez jejich písemného souhlasu. Hostitelské péče pro tyto děti můžeme pomoci přetrnout bludný kruh ústavní výchovy, nabídnout jim model funkčního vztahu a hlavně jim dát pocítit jejich vlastní cenu, naučit je radosti z oboustranného vztahu. D. Kuchtová založila občanské sdružení - Děti patří domů, které hostitelskou péči propaguje. (Náhradní rodina, 2012)

1.4 Dětské domovy v České Republice

Ze zákona č. 109/2002 o ústavní péči je povinností dětského domova pečovat o děti podle jejich individuálních potřeb. Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Účelem dětského domova je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Děti navštěvují školy, které nejsou součástí DD. Do dětského domova mohou být umístěny děti ve věku zpravidla od 3 do nejvýše 18 let. Do dětského domova se rovněž umísťují nezletilé matky spolu s jejich dětmi.

V současné době se většina dětských domovů internátního typu transformovala na dětské domovy rodinného typu, což je pro vývoj dětí a jejich přípravu mnohem příznivější. Vocilka (1999) poukazuje na zvýšenou potřebu dětských domovů od roku 1994 z původních 99 na 124 dětských domovů během šesti let.

Do DD přicházejí stále častěji děti ze sociálních důvodů, jejich rodiče nemají práci ani finanční prostředky, aby byli schopní zvládat výchovu na patřičné úrovni. Stále častěji přicházejí do DD děti, které jsou už v pubertálním věku, což je dost pozdní čas na výchovu nebo převýchovu, děti se odmítají podřídit autoritě. Do DD přichází stále více dětí s poruchami chování nebo mentální retardací, často je doprovází nezáměr rodiny nebo její úplná rezignace. Spolupráce s rodinou je mnohdy dost obtížná, pokud je k tomu ještě

připojeno vymáhání příspěvků na úhradu péče, nastává neřešitelný problém. (Výroční zpráva DD UH)

Škoviera (2007) zmiňuje zpravidla emociální i sociální narušení dětí v dětských domovech. Už v prenatálním období se někdy dítě potýká s fyziologickým ohrožením (alkohol a jiné návykové látky, nízká úroveň zdravotní péče, škodlivý životní styl). Zažívá tedy trauma již v průběhu těhotenství, po narození před umístěním do náhradní výchovy (v domácím konfliktním prostředí), při příchodu do náhradního prostředí.

Škoviera (2007) uvádí rozdíl mezi fungující rodinou a institucí v tom, jak dítěti naplňují potřeby bezpečí, jistoty, stability, emocionální podpory a čitelnosti „životního prostředí“. V biologické rodině jsou podle důležité výchovné normy a představy otcovské generační linie, výchovné normy a představy matčiny generační linie, společná minulost a přítomnost propojená s budoucností, preferovaný výchovný styl, normy a hodnoty, jedinečnost dítěte, homogenní skupina sourozenců. V dětském domově jsou výchovné zkušenosti z domácího prostředí, postoje rodičů k pobytu v DD, výchovné normy více pracovníků na skupinu, přítomnost bez společné minulosti a bez propojené budoucnosti, vize ředitele zařízení, ideově nehomogenní skupina dětí z různých rodin a prostředí.

V rodinném životě se přirozeným způsobem uspokojují základní psychické potřeby dítěte. Tyto základní duševní potřeby jsou: potřeba náležitých přísunů podnětů zvenčí, potřeba smysluplného světa, potřeba životní jistoty, potřeba vlastní společenské hodnoty, potřeba být uznáván a oceňován, či prostě přijímán, potřeba otevřené budoucnosti, na co se těšit, k něčemu směřovat, o něco se snažit. V rodinném životě by mělo docházet k oboustrannému uspokojování duševních potřeb, tzn. rodinná vzájemnost. Současně je tím myšlen i vzájemný pocit jistoty, uvolnění, spokojenosti, radosti a ostatních pozitivních prožitků, které takové uspokojování psychických potřeb provázejí. (Dunovský, Dytrych, Matějček, 1995)

Z pohledu malého dítěte podle Matějčka (1999) nejsou vnější znaky rodiny příliš důležité, rodinou pro ně může a nemusí být situace, kdy se o ně stará nějaká osoba nebo více osob, kdy jsou vzájemné svazky jedněch s druhými zákonem potvrzeny či nepotvrzeny. Pro zdárný vývoj dítěte v osobnost zdravou a společností užitečnou, potřebuje dítě vyrůstat ve stálém prostředí a citově příznivém, vřelém a přijímacím.

Matějček (1994) považuje za podstatné pro dítě, aby se ve společnosti svých lidí cítilo bezpečně, potřeba životní jistoty je zřejmě nejdůležitější potřebou. Podle úrovně jistoty,

kteřou zažívá ve svém rodinném společenství, si vytváří sebe-jistotu – sebe-vědomí. V rodině jsou pozitivním činitelem rozhovory kolem rodinného stolu, kdy každý vypráví své zážitky. Podobně se i společně plánuje, všichni se na něco společně připravují a těší. K tomu patří i rodinné konflikty, usmíření, uklidnění a další příležitosti, kdy vyniknou spíše pozitivní rysy jejich osobností. V ústavních zařízeních takovéto příležitosti chybí nebo jsou zredukovány na minimum.

1.4.1 Výzkumy připravenosti dětí z dětských domovů

Podle výzkumů, které prováděli Langmeier, Matějček (1963) délka pobytu v dětském domově příznivě ovlivňuje tělesný vývoj dítěte, ale naopak negativně působí na rozumový vývoj. **Psychickou deprivaci** vymezují jako výsledek životní situace, kdy nejsou dítěti uspokojovány jeho základní potřeby, psychické, v odpovídající míře a po určitou dlouhou dobu. Uvést dítě do takové situace a udržovat dítě v ní znamená **ohrožení jeho duševního zdraví a ohrožení celého jeho dalšího duševního vývoje**. Termín deprivace znamená strádání nedostatkem něčeho.

Matějček, Bubleová, Kovařík (1997) ve svém výzkumu zjistili, že zkoumané osoby i v jejich nynějším sociálním zapojení a uplatnění, tj. ve středním věku dospělém, se jeví jako nejvíce postiženy. První vyšetření, která byla dětem prováděna při vstupu do dětského domova, byl „normální“ nález jen u poloviny z šedesáti zkoumaných dětí. U těchto dětí výzkumy potvrdily zaostávání intelektové úrovně. Také se u nich vyskytuje psychický vývoj osobnosti, který není v normě. Dále se u dětí „institucionalizovaných“ projevuje nižší IQ, struktura inteligence těchto dětí je podobná struktuře dětí, které mají podprůměrnou inteligenci z běžných škol, pozornost je u těchto dětí slabší. Některé zkoumané osoby prošly zvláštní školou a **nejsou vůbec pracovně zařazeny**. Z osob s průměrnou inteligencí je ve srovnání s ostatními nejméně dětí vyučených a z těch vyučených pak je nejvyšší procento těch, kteří **pracují v zaměstnání nejnižší kategorie**, ke kterému není ani vyučení potřeba.

Dále z těchto výzkumů vyplývá vysoká **trestná činnost** s některými nepříznivými komplikacemi, například recidivy, **drogová problematika a nezaměstnanost**. Jiným poznatkem je, že mužsko-ženská diferenciace vývoje osobnosti pod vlivem psychické deprivace. Muži ze zkoumaného souboru jsou častěji svobodní, nejčastěji však jsou po **neúspěšném manželství rozvedeni**. Mívají **problémy v mileneckých vztazích již**

mladistvého věku. Ženy naopak v těchto ukazatelích se jeví příznivě. (Matějček, Bubleová, Kovařík, 1997)

Koluchová dle svých výzkumů uvádí, že by některé děti z ústavní výchovy v podnětném rodinném prostředí byly schopny absolvovat nejen zvláštní, ale někdy i základní a střední školu. Systém odměn a trestů v ústavní výchově vede k účelovému chování (chovám se dobře, protože z toho budu mít výhodu), což brání rozvoji svědomí jakožto zvnitřněné zábrany před špatným chováním. Dále Koluchová uvádí, že děti odcházejí z ústavní péče po dosažení zletilosti často zcela **nepřipravené do života, nezralé, sociálně opožděné, jen sám pojem "nařízení ústavní výchovy" působí dětem stres, nejistotu a pocit jisté stigmatizace.** (Fond ohrožených dětí Klokánek, 2011)

Vocilka (1999) prováděl výzkumy v dětských domovech a zjistil, že **největšími problémy v současné práci DD je obtížné získávání ubytování a zaměstnání pro svěřence, kteří opouští DD.** Těžko se vymáhají příspěvky na náklady spojené s ústavní výchovou od rodičů. DD se potýkají s nedostatkem finančních prostředků na provoz domovů, stěžují si na nedostatky v legislativě, zvyšuje se % dětí, které mají poruchy chování, děti jsou umísťovány do domova pozdě, rodina nemá zájem o spolupráci s domovem. Dále se domovy potýkají s problémem vysokého počtu dětí ve skupině, nedostatkem kvalitních pedagogických pracovníků, zejména mužů. Ještě zbývá zmínit nekvalitní a zdlouhavou práci soudů. Současnou úroveň v práci dětských domovů hodnotí Vocilka (1999) pozitivně a i když je třeba mnohé zlepšovat, nastoupená cesta, kvalita odborného personálu a celková psychosomatická úroveň svěřených dětí je dobrou vizitkou jejich práce.

1.4.2 Příprava na osamostatnění v dětském domově

Příprava v dětském domově probíhá tak, že si děti o víkendech vaří s vychovatelkou, přes týden mají různě rozdělené služby na úklid, na praní a žehlení prádla. Při vyřizování na úřadech děti většinou doprovázejí vychovatelky. Děti se účastní kurzů zaměřených na přípravu na osamostatnění, například finanční gramotnost nebo start do života. Dětský domov dětem umožňuje vzdělání, v DD mohou zůstat do ukončení i vysokoškolského vzdělání. Před odchodem z dětského domova je dětem zajištěno bydlení a zaměstnání. Dětské domovy spolupracují s městským úřadem a s úřadem práce, některým klientům DD je zajištěno bydlení v domech na půl cesty. Pokud se klienti chtějí vrátit zpátky k rodině, tak při odchodu dostanou výbavu v hodnotě podle toho, jak dlouho v domově jsou a podle toho, jestli jdou do vybavených domácností. A pokud se nechtějí vracet do původní rodiny,

po dobu, co jsou tady, tak se jim na vánoce kupuje výbava – povlečení, hrníčky, rychlovarnou konvici. (Výroční zpráva DD UH)

Vychovatelé mají pomoci dětem, aby našly životní cíl, naučit děti nést zodpovědnost za svůj život, naučit je, že mají možnost svobodného rozhodnutí, co se svým životem udělají. Naučit je, že člověk hledá smysl života po celý svůj život, hlavně v období životních zlomů (dospívání), osobních tragédií. Smysl života člověka je svázán 3 typy hodnot, mezi kterými člověk volí: hodnoty spojeny se zaměstnáním, hodnoty zážitkové spojeny s přírodou, uměním; prožitky z vnějšího světa, hodnoty postojové jsou nejvyšším typem hodnot, projevují se v zátěžových situacích; jak člověk přijme utrpení, bolest, nezdary aj. V tu dobu má odpovědnost za svůj život a musí se se situací vypořádat sám. Každý člověk je spojen s osudem, který je spojením toho, co máme vrozené a souhrnu vnějších okolností. Pro člověka je důležitá současnost a minulost (v minulosti člověka hledá poučení pro současnost). Hlavním motivačním cílem v životě člověka je utrpení. Člověk by se neměl vzdávat, ale naopak hledat další a další řešení. (Frankl, 1999)

Období puberty a dospívání je těžké pro děti žijící v rodinách, natož pak pro děti v domovech. Každý dospívající potřebuje nějakého rádce, jak tohoto člověka nazývají Gregg a Shale (1999), tou osobou pro děti z dětských domovů může být učitel, vychovatel, rodinný přítel nebo jiný důvěryhodný člověk. Přítomnost tohoto člověka může dospívajícímu změnit život, může ho odradit od nebezpečného chování a povzbudí jeho sebevědomí. Charakteristické pro přechod mezi pubertou a dospíváním je osvobodování od rodičů, přesun pozornosti od rodiny k vrstevníkům, identifikace s určitými typy hudby, vzory mládeže, hledání vlastní individuality a odmítání kontroly a podpory dospělých, někdy napjaté vztahy s rodiči.

Typickou potřebou dospívání je podle Vágnerové (2000) hledání svého místa ve světě. Dospívající dozrávají a vyrovnávají se se vším, co se kolem nich děje. Musí si odpovědět na otázku „kdo jsem“. Snaží se pojmenovat a pochopit svou roli v životě a najít své místo ve světě. Rozhodují se, jakou zvolí životní dráhu a pracovní kariéru, co budou dělat, pokud si vyberou špatně, co je všechno čeká ve světě, zda se dokážou dostat na univerzitu, zda si najdou v práci nové přátele, zda se dokážou vyrovnat s novými požadavky.

Odpoutávání od rodičů nebo opatrovníků začíná již v pubertě, pokračuje v období mezi pubertou a adolescencí. Splnění tohoto úkolu může být zdrojem určitých konfliktů mezi opatrovníky a dětmi. Součástí tohoto procesu je navazování přátelství a kontaktů mimo rodinu, domov, protože přátelé nám poskytují potřebnou oporu. Pro dospívající je velice

důležité, aby je vrstevníci přijali mezi sebe. Rozpad přátelství může mít na dospívajícího špatný vliv a může ho velmi stresovat. Vágnerová (2000) uvádí potřebu seberealizace, která nabývá nového obsahu, když dítě začne uvažovat o svých možnostech a perspektivách ve vztahu k budoucnosti. Seberealizace se rozšiřuje z přítomnosti i na budoucnost a není již zaměřena jen na aktuální úspěch a uplatnění.

Je těžké správně komunikovat s dospívajícím člověkem. Mladí potřebují mít pocit, že jim důvěřujeme, potřebují získat příležitost. Pokud jim nedůvěřujeme, může je to frustrovat a nepochybně je to dohání až k zuřivosti. Je potřeba s dětmi komunikovat od nejtěplejšího věku, pro komunikaci si zvolit příhodný čas a místo. (Gregg, Shale, 1999)

1.4.3 Práce vychovatele v dětském domově

Funkci vychovatele v dětském domově považuje Škoviera (2007) za velmi složitou. Náplň práce se pohybuje v jakési pohyblivé zóně, na jedné straně dětem doslova utírá nudle, jak uvádí a na druhé straně s nimi vede profesionální terapeutický nebo spirituální dialog. Řeší dilema – současně má i nemá dítěti nahradit vlastní rodiče. Transformace dětských domovů měla tyto otázky vyřešit alespoň tím, že bude dětem vytvořen životní prostor, který je jakýmsi větším bytem, odbourají se servisní služby, jako jsou kuchařky, švadleny, uklízečky, přesunou se tyto činnosti a také zásobování na vychovatele a v rámci možností na děti, aby byl model podobný co nejvíce rodině a příprava dětí byla lepší. Problémem je, že se ve výchovné skupině střídá například pět zaměstnanců, většinou to bývají ženy, mužů vychovatelů je málo. Dalším problémem je také to, že povolání vychovatele bývá často jen na přechodnou dobu. Dovedností a vědomostí má vychovatel v dětském domově mnoho, a pokud je má mít na starosti jen vychovatel, už mu nemusejí zbývat síly na zabývání se dítětem a jeho problémy. U tohoto problému by mohlo být pomocí zapojování dobrovolníků, kteří se dítěti mohou věnovat například při přípravě na vyučování, doučování, besedy, hry, zájmové činnosti.

1.5 Opuštění dětského domova

Děti opouštějí DD, když dosáhnou zletilosti. Mohou v domově zůstat i déle než dokončí přípravu na povolání. DD se snaží zajistit odcházejícímu byt, spolupracuje s městským úřadem, zaměstnání, spolupracuje s úřadem práce. Některé děti se vrací do původních rodin, což není zrovna nejlepším řešením. Dále může být dětem nabídnuto bydlení v domech na půl cesty nebo azylové domy na přechodné období, ubytovny. DD vybaví dítě

při odchodu finanční částkou do výše 15.000,- Kč podle zákona č. 109/2002 a praktickými věci, jako je například peřina, ručníky, oblečení, výše výbavy závisí na délce pobytu dítěte v dětském domově. Dále se dítěti ve spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany dětí poskytuje poradenská pomoc se zajištěním bydlení a práce, a dále je dítěti i po opuštění zařízení poskytována poradenská pomoc při řešení tíživých životních situací. (Zákon 109/2002)

Ročně opouští ústavní péči zhruba 250 dospívajících. Průzkumy prováděné Střediskem náhradní rodinné péče ukazují, že se téměř polovina ze všech dospívajících (46 %) vrací z ústavní péče zpět do původní rodiny, která se o ně nedokázala postarat či je dokonce ohrožovala na zdraví či životě. Ve 35 % případů je jejich původní rodinné zázemí hodnoceno jako „velmi problematické“, v 64 % jako „problematické“. Jenom jedno procento, podle průzkumu Střediska náhradní péče, z těchto rodin je označováno za „bezproblémové“. Po krátké době jsou z nejrůznějších důvodů nuceni již bez jakýchkoliv finančních prostředků rodinu opustit a stejně jako zbylá polovina mladých lidí odcházejících z dětských domovů nacházejí ubytování v azylových domech, domech na půli cesty, u známých, přátel. Nenaleznou-li blízkou osobu, která jim ve vstupu do samostatného života pomůže, nejsou se schopni sami o sebe dostatečně postarat. (Středisko náhradní rodinné péče, 2012)

1.5.1 Problémy mladých lidí opouštějících dětské domovy

K problémům mladých lidí, kteří opouštějí dětské domovy, patří zejména (Gottwaldová a kol., 2006):

- neschopnost hospodařit s finančními prostředky,
- neschopnost, respektive nemožnost, z vlastních počátečních prostředků zajistit si vysoký standard bydlení a spotřeby, na který byli ze zařízení zvyklí. Nedostatkem tohoto standardu možnost páčání trestné činnosti, prostituce, aj.
- chybí jim kladné rodičovské vzory, to v nich vyvolává efekt vykořenění, který se projevuje nedostatečnou důvěrou ve vlastní schopnost vést normální život. Proto například raději tíhnou k vrstevnickým skupinám, mnohdy problémovým, vyhýbají se běžným závazkům, převzetí odpovědnosti,
- neznají ceny zboží, neumí moc vařit, neznají právní rozdíl mezi nájmem a podnájmem, ve smlouvách se nevyznají, chybí jim pracovní návyky (samostatné ranní vstávání do práce

bez pomoci vychovatele, dlouhodobější odevzdávání vyrovnaného výkonu atd.) a v zaměstnání vydrží pouze krátkou dobu,

- mohou být vztahově naivní, velice rychle se s jinými lidmi skamarádí, jsou až nadměrně důvěřiví, mohou se stát obětí podvodníků, či naopak, vztahy navazují jen povrchně a účelově,

- odcházejí z důvěrně známého, které jim poskytovalo jistotu a řád, do neznámého prostředí, opouštějí své přátele a kamarády, se kterými v domově vyrůstali,

- systém odměn a trestů vede k účelovému chování,

- odcházejí z ústavní péče po dosažení zletilosti, případně po skončení přípravy na povolání, ve velké míře zcela nepřipravené do života, nezralé, sociálně opožděné;

- nebývají dostatečně připravováni na situace týkající se partnerského a sexuálního života a vztahů, ačkoliv je prokázáno, že děti vyrůstající v zařízeních ústavní výchovy začínají se sexuálním životem velmi brzo, často i ve 12 letech. Děti nechápou pojem „partnerství“ a „vztah“ dvou lidí, kteří si vzájemně rozumí, respektují se, vycházejí si vstříc. V dospělosti pak velmi snadno v partnerství a rodičovství selhávají,

- pojem „nařízení ústavní výchovy“ někteří, zvláště starší děti, vnímají negativně. (Gottwaldová a kol., 2006)

1.6 Domy na půl cesty

Matoušek (1995) definuje domy na půl cesty jako dočasné ubytování pro klienty, kteří byli předtím v dlouhodobé ústavní péči. Klienti si za ubytování platí, udržují si svou domácnost, chodí do zaměstnání nebo do školy, s ubytováním jsou obvykle spojeny některé služby a programy, jiné úmyslně nikoli, aby byl klient nucen vyhledávat je mimo.

Domy na půl cesty začaly vznikat pro děti, které opouštějí DD a které ještě nejsou úplně připraveny na samostatný život pro jejich lepší nebo jednodušší start do samostatného života. V domě na půl cesty jsou odborníci, kteří připravují děti na vstup do života. Klienti většinou zůstávají v tomto zařízení jeden rok, což není moc dlouhá doba na úspěšnou integraci, tedy pokud již klienti nebyli připraveni z původního DD. DPC jsou spojovacím mostem mezi dětským domovem a samostatným životem. V domech na půl cesty se klienti o sebe musí starat sami, ale mohou se zde obrátit na pracovníky, kteří jim mohou pomoci například v oblasti pracovní, finanční, aj. (Malaníková, 2009)

DPC se řídí Zákonem č. 108/2006 o sociálních službách. Většinou poskytují služby klientům do 26 let. Klienty jsou děti opouštějící zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné

výchovy, z výkonu trestu odnětí svobody nebo ochranné léčby. Poskytované služby jsou přizpůsobeny potřebám těchto klientů: ubytování, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutická činnost, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí. Domy na půl cesty jsou rozděleny na dva typy, jeden přijímá klienty k mnohaletým pobytům s minimální podporou a ve druhém typu je pobyt několikaměsíční a uplatňuje se zde koncepce resocializace. (Zákon č. 108/2006)

Podle zakladatelky Občanského sdružení Pod křídly, Emilie Smrčkové, mají děti v domech na půl cesty šanci na normální život, mají možnost naučit se hospodařit, musejí pracovat, sami nakupovat, spořit. Pokud má mladý člověk možnost jít do domu na půl cesty, má podle paní Smrčkové, vyhráno. (Zlínský deník, 2009)

1.6.1 Domy na půl cesty ve zlínském kraji

První dům se nachází ve Valašském Meziříčí a provoz zahájil v roce 2002. Jeho kapacita jsou tři ubytovací jednotky a byt pro domovníka. Druhý dům funguje od roku 2004, nachází se též ve Valašském Meziříčí v ulici Hranická a jeho kapacita je pět ubytovacích jednotek. Třetí dům je otevřen od roku 2007, nachází se též ve Valašském Meziříčí a kapacita tohoto domu na půl cesty je 4 ubytovacích jednotek. Čtvrtý dům najdeme opět ve Valašském Meziříčí a jeho kapacita je osm ubytovacích jednotek a je otevřen od roku 2008. Pátý dům se nachází v Kostelci u Zlína, otevřen byl v roce 2009 a jeho kapacita je pět ubytovacích jednotek. Šestá domem je dům ve Zlíně na ulici Kamenná, který provoz zahájil v roce 2010 a kapacita je jedenáct bytových jednotek. Posledním je sedmý dům ve Vsetíně, otevřen byl v roce 2010 a kapacita je sedm bytových jednotek. (Občanské sdružení Pod křídly, 2011)

2 ORGANIZACE POMÁHAJÍCÍ S PŘÍPRAVOU NA SAMOSTATNÝ ŽIVOT DĚTEM Z DĚTSKÝCH DOMOVŮ

V současnosti existují sdružení nebo organizace, které se věnují dětem z dětských domovů, které se chystají odejít z DD nebo už DD opustily. Snaží se je připravit na samostatný život, co se v DD nestihnou naučit. Mezi tyto organizace nebo sdružení patří Občanské sdružení Letní dům, Centrum „Sámovka“, Nadace Terezy Maxové, Fond ohrožených dětí, Asociace náhradní výchovy, YMCA, Výbor dobré vůle Olgy Havlové, Občanské sdružení Pod křídly, Služby pro mládež z dětských domovů - Občanská poradna Charity Zlín, Středisko náhradní rodinné péče, Občanské sdružení DOM pomáhající v systému péče o děti a mladé lidi bez rodinného zázemí v České republice, nadační fond Klausových, nadace Jana Pivečky, aj.

2.1 Letní dům

Občanské sdružení Letní dům přispívá k sociálnímu začleňování dětí a mladých lidí z dětských domovů do běžné společnosti pomocí dvou projektů.

Projekt Sociální rehabilitace - projektem je registrovaná sociální služba, která nabízí dětem vícedenní sociálně-terapeutické pobyty mimo ústavní prostředí. Sdružení nabízí klientům zprostředkování informací i jejich kontakty se společenským prostředím, dále nabízí nácvikem praktických dovedností, jako je hledání zaměstnání, hospodaření s penězi, péče o domácnost aj. a individuálním doprovázením napomáhá Letní dům začleňování těchto dětí do společnosti a jejich uplatnění na trhu práce. (Sdružení Letní dům, 2012)

Pobyty v tréninkovém bytě - druhým projektem Letního domu je nabídka pobytů v tréninkovém bytě v Praze, kde se mladí lidé nad třináct let připravují na samostatný život. Cílem sdružení je posílit soubor psycho - sociálních schopností a praktických dovedností, které budou mladí lidé potřebovat po odchodu z ústavní výchovy, aby obstáli v samostatném životě.

2.2 Centrum „Sámovka“

Hlavním posláním je všestranná podpora a pomoc dětem, které vyrůstají v DD. Sámovka nabízí – poskytnutí prvního samostatného bydlení pro děti, které opouštějí DD nebo ústavní zařízení. Dále mají internetové stránky www.sos18.cz, na kterých mladí najdou praktické rady a informace, které jim pomohou vyřešit problémy spojené s odchodem do

samostatného života. Centrum je místo pro všechny cílové skupiny klientů, které mohou využít poradenských služeb sociálního pracovníka nebo psychologa a jiných odborníků. (Samovka, 2012)

Projekt SOS 18 - projekt se zaměřuje na získávání a ověřování praktických dovedností spojených s hledáním a udržením zaměstnání, při zajištění bydlení či samostatném hospodaření, komunikace a vzájemná spolupráce, řešení konfliktů, osobní růst a sebehodnocení, zdravý životní styl, prevence závislostí, plánování budoucnosti a život v rodině. Při odchodu z dětského domova získávají absolventi tohoto projektu tzv. motivační startovné ve výši až 15.000,- Kč. (Samovka, 2012)

2.3 Nadace Terezy Maxové

Pomoc této nadace je konkrétně určena dětem ve zlínském kraji, kromě podpory vyššího vzdělávání a jiné podpory, podporuje Fond snadnější vstup do života mladých lidí po ukončení ústavní výchovy a dále také návrat dětí, vyrůstajících mimo domov, zpět do biologických rodin či jejich přechod do rodin pěstounských. Dětem je poskytován nadační příspěvek pro snadnější vstup do života. (Nadace Terezy Maxové, 2012)

Projekt „Můj byt“ - projekt je určen dětem odcházejícím z dětských domovů. Cílem je vtáhnout mladší děti aktivněji do problematiky související s hledáním samostatného bydlení. Ukázat, jak situaci řešili „ti před nimi“. Pomůckou se stala stejnojmenná publikace, která vedle informací o jednotlivých typech bydlení či kontaktech na ubytovací zařízení přináší i inspirativní životní příběhy získané v průběhu projektu. Projekt ještě nabízí aktivity směřem ke konkrétnější pomoci, formou informačně-motivační. (Nadace Terezy Maxové, 2012)

2.4 Občanské sdružení Pod křídly

Občanské sdružení Pod křídly se zaměřuje a pomáhá mladým lidem, kteří došli 18 let a odcházejí z dětských domovů, výchovných ústavů, pěstounských a sociálně slabých rodin, do samostatného života. Sdružení jim nabízí bytové zázemí, veškerou pomoc a podporu jak při vyřízení různých dokumentů, při hledání zaměstnání, při hospodaření s penězi, při problémech s dluhy, spoření, ale také při domácích činnostech, jako je praní, vaření a žehlení. Součástí sdružení je Občanská poradna poskytující lidem poradenství v oblastech např. dluhového poradenství, bydlení, rodinných a mezilidských vztahů, sousedských sporů, majetkoprávních vztahů, ochrany spotřebitele, přestupků, pracovních-právních vztahů,

sociálních dávek, občansko-právní problematiky, správního řízení. (Občanské sdružení Pod křídly, 2012)

Projekt Pod křídly - tento projekt je rozdělen do několika etap dle počtu Domů na půl cesty. (Občanské sdružení Pod křídly, 2012)

2.5 Nadační fond Klausových

L. Klausová strávila v dětství rok v dětském domově kvůli nemoci rodičů. Dnes díky nadaci objíždí stovky dětských domovů v republice, může tedy srovnávat.

Projekt Startovné do života - projekt je zaměřen na období, kdy mladý člověk odchází z dětského domova. Cílem projektu je pomoci dětem z dětských domovů při jejich přípravě na vstup do života po opuštění dětského domova, přispět k osamostatnění a nalezení vlastní cesty. Dítě, které se projektu zúčastní, získá speciální účet, které si může vybrat v osmnácti letech a použít na zakoupení vybavy do domácnosti. Ročně mu na něj z nadačního fondu přijde 2500 korun. Projektu Startovné do života se ke konci září 2007 účastnilo 106 dětských domovů, počet přihlášených dětí přesáhl 1304. Ke stejnému datu mělo 1013 dětí uloženo na účtech celkem 7,315.000 korun. (Nadační fond Klausových, 2012)

2.6 Nadace Jana Pivečky

Projekt Atd....pro dětské domovy - smyslem a cílem tohoto projektu je pomáhat co nejlépe připravit mládež opouštějící dětské domovy na vstup do samostatného života. Autorkou projektu Mgr. Karolína Macharáčková, která vydala praktického průvodce pro mládež opouštějící dětské domovy s názvem Slabikář. Děti získají užitečné informace, motivaci a sebezpoznání, na nácviky modelových situací, školitelé je připravují na různé oblasti zahrnující všechny dostupné problémy a úkony, které budou muset po opuštění řešit nebo se budou s nimi v samostatném životě potkávat, přednáší a trénují s účastníky chování v situacích, do kterých se budou po opuštění domova dostávat.“ (Nadace Jana Pivečky, 2012)

2.7 Nadační fond Veolia

Projekt Krok do života - jeho cílem je napomáhat mladému člověku integrovat se do společnosti a překonat složité období po odchodu z dětského domova. Za dobu jeho trvání bylo podpořeno nejen finančně 79 jednotlivců (někteří z nich i opakovaně, tj. ve více letech) a 6 dětských domovů. Pomoc nadačního fondu spočívá v posilování samostatnosti a

sebevědomí těchto mladých lidí, v podpoře při jejich studiu na střední nebo vysoké škole, při získání / financování prvního samostatného bydlení, zapojení do pracovního procesu a ve sdílení či předávání životních či pracovních zkušeností. (Nadační fond Veolia, 2012)

2.8 Středisko náhradní rodinné péče

Cílem střediska je rozvoj náhradní rodinné péče, pomoc dětem a mládeži v ústavní péči, metodické centrum pro NRP.“ Ředitelkou tohoto střediska je PhDr. Věduna Bubleová. Středisko poskytuje mladým lidem žijícím mimo vlastní rodinu potřebné informace na jednom místě, mají možnost seznámit se s internetem a s prací s výpočetní technikou, běžná komunikace a podpora těchto mladých lidí. Poradna na internetových stránkách je v provozu celoročně, odpovědi na dotazy zajišťují pracovníci střediska, ale i jiní odborníci dle potřeby.

Projekt start do života - projekt se snaží nenásilnou formou kreativní hry učit dospívající v dětských domovech zorientovat se v prostředí „vnějšího světa“ a pomáhá jim získat schopnost samostatného rozhodování a vypořádání se s množstvím pro nás zcela běžných problémů a povinností. (Středisko náhradní rodinné péče, 2012)

Projekt Odcházím - poradna na stránkách www.odchazim.cz – je v provozu celoročně, odpovědi na dotazy zajišťují pracovníci Střediska ale i jiných odborníků dle potřeby. (Středisko náhradní rodinné péče, 2012)

Projekt „Věřím si“ - Institut certifikovaného vzdělávání /ICV/ připravil nové pokračování tohoto projektu pro jeho úspěšnost. Cílem projektu je co nejvíce usnadnit sociální integraci mladých lidí po odchodu z ústavních zařízení. Účastníci získají mnoho praktických rad a návodů, jak bezpečně zvládnout období po odchodu z domova. Projekt probíhá v šesti modulech zaměřených na rozvoj klíčových kompetencí, předcházení závislostem, sebeorganizaci, psychohygieny, komunikaci a spolupráce. Děti si mohou na vlastní kůži vyzkoušet, jak zvládnout životní situace, se kterými se dosud nesetkaly a formou zábavy získávají zkušenosti, jak na ně. (Institut certifikovaného vzdělávání ICV, 2012)

Projekt „Zaostřeno na život“ - cílem projektu je příprava dětí z dětských domovů na vstup do samostatného života. První modul se zaměřuje na osobnostní zvláštnosti, charakteristické rysy, předpoklady, možnosti i omezení každého jedince. Druhý modul se věnuje společenskému chování, etiketě jako předpokladu úspěšného jednání s lidmi. Třetí modul je zaměřený na etapovité plánování důležitých životních kroků, například při

hledání zaměstnání, bydlení, založení bankovního účtu, spoření či zacházení s výplatou. Čtvrtý modul patří rozhodování a postupu při řešení problémů. Pátý modul o informační základně pro hledání zaměstnání. Šestý modul o adaptaci na životní změny. (Institut certifikovaného vzdělávání ICV, 2012)

2.9 Občanské sdružení DOM

Cílem tohoto sdružení je budování materiální a ekonomické samostatnosti, porozumění právům a povinnostem života ve společnosti, osvojení znalostí systému pomoci a podpory v rámci sociální sítě, socioterapie a psychoterapie.

Projekt Tykadlo - je ambulantní a terénní služba zaměřená na poskytování informací a poradenství mladým lidem, kteří vstupují do samostatného života bez podpory vlastní či náhradní rodiny a hledají možnosti, jak se osamostatnit. Tykadlo funguje jako poradna, na kterou se mohou obrátit jak mladí lidé, tak lidé, kteří jsou v jejich okolí. (Občanské sdružení DOM ČR, 2012)

2.10 Společnost Múzy dětem

Projekt „Život nanečisto“ - cílem projektu je připravit dospívající mládež vyrůstající v zařízeních náhradní výchovy na přechod z ústavní péče do samostatného života. První modul je věnovaný tématu domácnost, druhý modul je zaměřený na téma práce a ve třetím se děti učí, jak se zachovat v obtížných situacích, schopnosti orientovat se v sociální síti a odvíjí se podle potřeb jednotlivých účastníků. (Múzy dětem, 2012)

2.11 Obecně prospěšná společnost Rozmarýna

Pomáhá mladým lidem po odchodu z dětského domova začít žít svůj samostatný život a poskytovat jim podporu tam, kde ji potřebují.

Projekt za SAMOstatností - roční kurz, který je určený mladým lidem z DD, pomáhající připravit se na odchod do samostatného života pomocí zážitkových workshopů a návštěv v organizacích.

Projekt Café Rozmar - tréninkové zaměstnávání nabízí mladým po odchodu z DD dočasné zaměstnání na pozicích pomocný kuchař a servírka/číšník.

Projekt Rozlet - jedná se o následnou podporu mladých lidí, kteří opustili dětské domovy, nabízí jim individuální doprovázení, pomoc a poradenství v začátcích jejich samostatnosti. (Obecně prospěšná společnost Rozmarýna, 2012)

2.12 Organizace pomáhající dětem z DD na Slovensku

2.12.1 Společnost Úsmev ako dar

Program je zaměřený na poradenství, konkrétní pomoc a adaptaci mladých dospělých, kteří opouštějí dětské domovy po dosažení věku dospělosti. (Společnost Úsmev ako dar, 2012)

2.12.2 SOS program

Formy poskytované pomoci: hledání a nabídka bydlení, podle solventnosti a potřeby klientů, vyřizování úředních dokladů, vyhledávání pracovních nabídek, nabídka pracovních míst v konkrétních firmách, se kterými máme vybudované vztahy, zprostředkování zdravotního vyšetření, pomoc svobodným matkám v nouzi, zprostředkování pomoci při ukončení vzdělání, pomoc při vybavování sociální podpory.

2.12.3 Centrum Dorka

DORKA – zařízení nouzového bydlení, domov na půl cesty a útulek, krizové středisko. Centrum se mimo jiné věnuje péči o mladé dospělé po ukončení ústavní výchovy.

2.12.4 Centrum Tymián

Program Centra Tymián zabezpečuje konkrétní pomoci v oblasti bydlení, poradenství a provázení mladých dospělých po ukončení ústavní péče až po úplné osamostatnění. Poskytuje ubytování a nalezení trvalého řešení situace po dobu 6 měsíců s možností prodloužení, případně zkrácení pobytu. Snahou projektu je navrhnout dospělým možnosti řešení životních situací týkající se jejich dalšího života, pomoc odborníků při orientování se v nových podmínkách, v novém prostředí, v pravidlech a normách společenského života mimo dětský domov, poskytovat mladým informace, materiály a možnosti nácviku zručností. (Společnost Úsmev ako dar, 2012)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

ÚVOD

Výzkum se týká připravenosti dětí, resp. mladých lidí na samostatný reálný život.

Připraveností na samostatný život rozumím, že mladý člověk si umí najít zaměstnání, bydlení, založit si účet v bance, spoření, vědět, jaké náležitosti má obsahovat nájemní smlouva, kupní smlouva, pracovní smlouva, umět si nakoupit, uvařit, vyprat, vyžehlit, uklidit, čili práce spojené s chodem domácnosti, vyjít s penězi, nést zodpovědnost za svůj život, znát smysl života, umět se svobodně rozhodovat.

Výzkum bude probíhat formou hloubkového polostrukturovaného rozhovoru. Požádám klienty z dětského domova v Uherském Hradišti, kteří se v blízké době chystají odejít z dětského domova, o rozhovor. Další rozhovory uskutečním s klienty z jiného dětského domova ve zlínském kraji pro porovnání. Dále uskutečním rozhovor s bývalým klientem/kou dětského domova, jak se jim podařilo zapojit do normálního života, jak je dětský domov připravil, co v přípravě chybělo, zda se zúčastnili kurzu nebo pobytu v tréninkovém bytě, jestli tento kurz nebo pobyt byl pro ně přínosný, s jakými problémy se po opuštění domova potýkali, jak si našli zaměstnání, jaké mají bydlení, jestli mají partnera, rodinu, zda jsou stále v kontaktu s dětským domovem. Pro hlubší proniknutí do této problematiky je vhodné výzkum doplnit o rozhovor s vychovatelkou, abychom měli pohled na problematiku i z druhé strany. Požádám o rozhovor zástupkyni ředitelky dětského domova.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

3.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je zjistit, jak jsou děti z dětských domovů připravované na samostatný život, jak dětské domovy využívají spolupráci s organizacemi, které se věnují mladým dospělým opouštějícím dětské domovy, jak jsou tyto kurzy přínosné, zda se klienti na odchod z domova těší nebo se ho obávají, zda mají někoho, kdo jim po odchodu z domova pomůže. Cílem je také zjistit od bývalých klientek DD, s čím měly po odchodu největší problém a od vychovatelek zjistit, jak klienti po odchodu uspějí s osamostatňováním.

3.2 Výzkumný problém

Hlavní výzkumný problém je definován takto: Jak jsou děti z dětského domova připravené na vstup do samostatného života?

Dílčí výzkumné problémy:

- 1) Jak vidí klienti dětských domovů své životní perspektivy?
- 2) Jakým způsobem ovlivňuje příprava klienty dětských domovů v oblasti vzdělání?
- 3) Jakým způsobem zajišťují pracovníci dětských domovů bydlení pro klienty?
- 4) Jak zvládají klienti z dětských domovů praktické dovednosti?
- 5) Jaká je spolupráce mezi dětskými domovy a organizacemi zabývajícími se přípravou mladých dospělých na vstup do samostatného života a jsou tyto kurzy pro klienty dětských domovů přínosné?
- 6) Jak jsou klienti z dětských domovů připraveni v oblasti finanční gramotnosti?
- 7) Jaké je naplnění vztahů mezi klienty a pracovníky v dětských domovech?
- 8) Jaké jsou možnosti pomoci po odchodu klientů z dětských domovů do reálného života?
- 9) Jaké mají klienti pocity z odchodu z dětského domova?

3.3 Druh výzkumu

V praktické části se zaměřuji na výzkum problematiky připravenosti dětí z dětského domova na samostatný život formou kvalitativního výzkumu, realizovaného zejména prostřednictvím hloubkového polostrukturovaného rozhovoru. Zajímá mě, jak dětské domovy připravují své klienty, zda dětské domovy využívají kurzů a pobytů v tréninkových bytech, které pro děti z dětských domovů připravují některé organizace.

3.4 Popis metod kvalitativního výzkumu

Použitou výzkumnou metodou byl polostrukturovaný hloubkový rozhovor a druhou metodou byla metoda deníku výzkumníka. Při přípravě hloubkového rozhovoru jsem se inspirovala více autory. Některé jejich myšlenky pro úplnost uvádím níže.

Rozhovor hodnotí Švaříček, Šed'ová (2007) jako nejčastěji používanou metodu sběru dat v kvalitativním výzkumu. Používá se pro něj označení hloubkový rozhovor (in-depth interview), jež můžeme definovat jako nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu zpravidla jedním badatelem pomocí několika otevřených otázek.

Chápající přístup Kaufmann (2010) zakládá na přesvědčení, že lidé nejsou pouhými nositeli struktur, ale jsou aktivními tvůrci sociální. Je potřeba pochopit je zevnitř, prostřednictvím hodnotového systému jedinců. Snahou chápajícího rozhovoru je zařadit se zřetelně do tohoto směru, nabídnou úzké propojení terénní práce s konkrétně vypracovanou teorií. Kaufmann radí, zkrátit přípravnou fázi výzkumu, aby výzkumník měl radost z objevování a nápadů, které se vyvíjejí ze vztahu s terénem. Podle Kaufmanna se někomu může zdát chápající rozhovor jako neuspořádaný, že jsou nástroje neukotvené a že se přizpůsobují náladám výzkumníka. „Kvalitativní metody jsou určeny spíše k pochopení, zachycení jednání, procesů či teoretických modelů než k systematickému popisu, měření či srovnávání.“ (J.C.Kaufmann, 2010, s. 33)

„Validitu lze posoudit skrze nekonkrétnější výsledky. Hodnotitel by měl být obeznámen se zkoumanou problematikou se statistikami, s pracemi týkajícími se daného předmětu. Může tedy zpochybnit určitá tvrzení a požadovat doplnění informací.“ (J.C.Kaufmann, 2010, s. 34)

Výzkum probíhal formou hloubkového polostrukturovaného rozhovoru. Požádala jsem klienty z dětského domova v Uherském Hradišti, kteří se v blízké době chystají odejít z dětského domova, o rozhovor. Další rozhovory jsem uskutečnila s klienty jiného dětského domova ve zlínském kraji pro porovnání. Dále jsem uskutečnila rozhovory se dvěma bývalými klientkami dětského domova, jak se jim podařilo zapojit do normálního života, jak je dětský domov připravil, co v přípravě chybělo, zda se zúčastnili kurzu nebo pobytu v tréninkovém bytě, jestli tento kurz nebo pobyt byl pro ně přínosný, s jakými problémy se po opuštění domova potýkali, jak si našli zaměstnání, jaké mají bydlení, jestli mají partnera, rodinu, zda jsou stále v kontaktu s dětským domovem. Pro hlubší proniknutí do této problematiky je vhodné výzkum doplnit o rozhovor s vychovatelkou, abychom

měli pohled na problematiku i z druhé strany. Požádala jsem o rozhovor zástupkyni ředitelky dětského domova a dvě vychovatelky.

Druhou použitou výzkumnou metodou je metoda deníku výzkumníka. Tato metoda slouží k dokumentování úvah a třeba i pochybností, které se vztahují jak k tématu výzkumu, tak i k samotnému výzkumnému dění. V deníku je zdokumentováno to, co nelze použít ve vymezených výzkumných technikách, ale s výzkumem to úzce souvisí. Obsahem deníku bývají myšlenky výzkumníka, které jej napadají v průběhu výzkumu, nebo zpracování dat. Deník je uveden v příloze č. 2.

3.5 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek tvořili klienti z dětského domova v Uherském Hradišti a ze dvou dalších dětských domovů, ve Valašských Kloboukách a ve Vizovicích, kteří se chystají v blízké době opustit dětský domov. Věková skupina respondentů byla záměrně vybrána ve věku od 15 do 19, popřípadě starší, pokud si ještě dodělávají vzdělání a zůstávají v domově. V tomto období by příprava dětí měl být největší, děti se zúčastňují kurzů a pobytů v tréninkových bytech.

3.5.1 Charakteristika osob zařazených do výzkumu

3.5.1.1 Maruška, 16 let

Maruška je šestnáctiletá dívčina, která studuje gymnázium v Uherském Hradišti. V dětském domově je od roku 2000 společně se svými sestrami. Další studium plánuje na vysoké škole se zaměřením na jazyky. Po absolvování studia se chystá do zahraničí, nejdříve asi do Irska, kde má starší sestru, která tam již delší dobu žije a v jejích začátcích jí pomůže, třeba zařídit brigádu a bydlení. Později by chtěla pracovat v Americe. Profesi zatím neví, ale ví, že určitě chce bydlet a pracovat v cizině. V domově má ještě mladší sestru. V DD vyrůstaly i její starší sestry, dvě z nich žijí v UH, stýkají se pravidelně. V domově zřejmě zůstane do ukončení studia. Po odchodu z domova jí nejvíce pomůže sestra, na tu se může obrátit.

Odchodu z domova se trochu bojí, ale zároveň se i těší, protože jí nikdo nebude říkat, co jak má dělat, bude si sama vydělávat. Na otázku, zda si myslí, že osamostatnění zvládne, odpověděla: „*když půjdu za tím, co chci, tak si myslím, že jo.*“

Maruška si myslí, že ona a ostatní děti z dětského domova budou do života lépe připraveni než děti z rodin, protože jsou zvyklé spoléhat se samy na sebe, nejsou závislí na rodičích a jsou dříve dospělejší. Jinak je v domově dobře připraví, hlavně po materiální stránce.

Maruška se zúčastnila projektu Start do života, byla tam již po několikáté, „*myslím, že je to super, že nás dobře připraví.*“ Naučí se tam pohovory do práce, užijí si spoustu zábavy a poznají nové kamarády. Podle ní jsou tyto kurzy přínosné.

Má představu o částce, kterou by zaplatila za pronájem bytu v UH, kolik by zaplatila měsíčně za jídlo a oblečení. Umí si sama uvařit, vyprat, vyžehlit, nakoupit, vyplnit složenku nebo jiný formulář, založit si účet v bance, sepsat životopis, ví, co by měla obsahovat nájemní a pracovní smlouva.

Maruška je cílevědomá, má jasnou představu o budoucnosti, o tom, jakého chce dosáhnout vzdělání, kde chce bydlet po ukončení vzdělání. Může se spolehnout na své sestry, které vkročily do života dobře a daří se jim. Jedna sestra pracuje a bydlí v Irsku, ostatní dvě žijí v UH, mají vlastní bydlení.

3.5.1.2 Martina, 15 let

Martina je patnáctiletá slečna, která je v domově čtyři roky a letos bude končit základní školu. Dále by chtěla studovat zdravotní školu a udělat si aspoň maturitu. O dalším studiu zatím nepřemýšlí, neví ani, zda po odchodu z domova využije bydlení ve startovacím bytě či v domě na půl cesty. Po odchodu z domova jí nejvíce pomůže asi mamka, pokud na tom bude zdravotně dobře a možná tety, i když je nechce moc obtěžovat.

Martina se odchodu z domova bojí i těší zároveň, ví, že to nebude lehké žít samostatně. Neví, jestli to sama zvládne. Martina se zúčastnila projektu od Srovnala – finanční gramotnost, kde se například učí, jak vycházet s financemi, jak si je správně rozpočítat a podle ní jsou tyto projekty dobré, určitě jsou přínosné. Martina má představu o výši pronájmu bytu v UH, představu o měsíčních výdajích za jídlo a oblečení nemá. Umí si sama uvařit, vyžehlit, vyprat, nakoupit. Vyplnit složenku či jiný formulář umí, učili se to na kurzu, sepsat životopis taky umí, napsat si žádost o zaměstnání asi částečně umí. Neví, co je potřeba k založení účtu v bance. Přibližně i ví náležitosti nájemní a pracovní smlouvy, jednotlivé náležitosti těchto smluv probírali na kurzu.

Dále mě zajímalo, zda Martina má představu o výši výdělku v profesi, kterou chce vykonávat, chce být zdravotní sestrou a myslí si, že si zdravotní sestra vydělává kolem patnácti tisíc měsíčně.

Martina si zatím není úplně jistá, čeho chce v budoucnosti dosáhnout, chce si udělat aspoň maturitu a pak pracovat jako zdravotní sestra. Její matka se o ni nemůže postarat ze zdravotních důvodů, po odchodu z DD jí pomůže, pokud na tom bude zdravotně dobře.

3.5.1.3 Jana, 16 let

Janě je šestnáct a letos bude končit základní školu. Do domova přišla asi ve dvanácti letech. Po základní škole by chtěla jít buď na obor kuchařka, nebo na obor kosmetička. O dalším studiu zatím nepřemýšlí. Po odchodu z domova by chtěla využít startovací byt, pak si třeba nějaký byt pronajmout. Po odchodu z domova jí asi nejvíce pomůže otec a jeho rodina, nevlastní sestra, se kterou dobře vychází. Na matku se určitě spolehnout nemůže.

Jana neodpověděla, zda se těší nebo obává odchodu z domova, ví, že je to takové složitější, ale *„když lidi chtěj, tak to jde.“* Chce se o sebe postarat sama, má zázemí v partě lidí, kteří jí již delší dobu pomáhají a věří, že jí budou pomáhat i nadále. Příprava v domově je dobrá, vychovatelky se je snaží dobře připravit na odchod, ale může se stát, že *„možná budeme mít v sobě nějakou zaraženinu, a ta jejich snaha bude k ničemu.“* *„Každý ten život chce mít jiný, ale když někdo spadne do nějaké té, ale jinak se musíme snažit, abychom ten život měli hezký.“*

Jana se účastnila kurzu od Srovnala – finanční gramotnost, kurz se konal začátkem školního roku, dostali otázky týkající se například ceny bytu, nájemného. Ještě se účastnila kurzu od K. Macharáčkové, kde poznávají zajímavé lidi, přednášející jsou v pohodě a dozvídají se od nich zajímavé věci a pěkně si s nimi povykládají. Podle Jany tyto kurzy přínosné určitě jsou.

Jana představu o ceně nájemného má, kolik asi měsíčně vydá za jídlo a oblečení taky přibližně ví, umí si sama uvařit, nakoupit, vyprat, vyžehlit, umí si vyplnit složenku nebo formulář, zkoušela si vyplňování na kurzu, co je potřeba k založení účtu v bance neví, částečně si umí sepsat životopis a částečně žádost o zaměstnání. Co by měla obsahovat nájemní a pracovní smlouva ví, probírali jednotlivé smlouvy na kurzu.

Profesi zatím neví přesně, jakou by chtěla vykonávat, asi kosmetičku. Nejdříve chce zkusit pracovat pod někým a později pracovat sama na sebe.

Jana má docela jasnou představu o své budoucnosti, o vzdělání, o bydlení. Je dobré, že se bude po odchodu moct obrátit na své kamarády, kteří ji podporují od té doby, co je v DD. Na matku se určitě spolehnout nemůže.

3.5.1.4 Týna, 15 let

Týně je patnáct, do domova přišla před čtyřmi lety, letos bude končit základní školu. Po té chce studovat obor kuchař servírka s maturitou. Po ukončení studia by chtěla zkusit startovací byt. Po odchodu z domova jí možná pomůže táta, když od něho něco potřebuje, například kredit, tak mu pouze zavolá a on jí kredit dobije. Jinak se po odchodu bude muset spoléhat sama na sebe, neví, jestli to zvládne. Jen se bojí toho, že se chytne nějaké špatné party, ona je údajně přitahuje. Chtěla by pracovat jako servírka, nejlépe v lázních, protože jedna její kamarádka jako servírka v lázních pracuje a dobře si vydělá. Přesnou výši výdělku servírky nezná, ale když bude šikovná, určitě si dobře vydělá.

Podle Týny je v domově po psychické stránce prostě nepřipraví, jenom jim řeknou, co a jak mají dělat, něco si přinesli z rodiny. Ta příprava podle ní je tak asi padesát na padesát. Týna se zúčastnila projektu finanční gramotnost, byli na týden na horách a bylo to, jak říká, super. Podle Týny byl kurz přínosný, nejen co se týče informací, co se dozvěděli, ale i co se týče kamarádů, které poznali, protože to byl kurz pro více dětských domovů.

Týna přibližně ví, kolik stojí nájemné v menším bytě v UH, částku měsíčně vydanou za jídlo, oblečení a zábavu odhaduje na pět tisíc. Umí si sama uvařit, nakoupit, vyprat a vyžehlit. Vyplňovat složenku či nějaký formulář taky umí, učili se na kurzu, stejně jako sepsání žádosti o zaměstnání a životopisu. Založit se účet v bance neumí. O náležitostech nájemní a pracovní smlouvy má přehled.

3.5.1.5 Luboš, 16 let

Lubošovi je šestnáct let a bude končit základní školu. Do domova přišel před dvanácti lety. Po základní škole se chce vyučit kuchařem a pak začít pracovat u známého v restauraci jako kuchař. Po získání praxe uvažuje třeba i o svém podniku, ale je to prý ještě daleko. Plat v této profesi uvádí tak třináct, čtrnáct tisíc, do patnácti nejvýš. Bydlení po vyučení bude pravděpodobně řešit v garsonce u domova nebo v domě na půl cesty. Uvádí, že by se měl na koho obrátit, ale nechci ty lidi využívat, chce se postavit na vlastní nohy. „Když klesnu, tak se z toho nějak vyškrábu, sám.“ Trochu se odchodu z domova obává, je rozhodnutý najít si jakoukoliv práci, i kdyby to mělo být zametání chodníku či popelář.

Luboš se účastnil kurzu finanční gramotnost, učili se tam vycházet s penězi, nakupovat. Dále byl na kurzu Zvládneš to, který pořádá SOU Valašské Klobouky, probírají tam různá řemesla, obory. Podle Luboše jsou tyto kurzy prospěšné. Na otázky, zda si umí sám uvařit, odpovídal, že ano, umí si i vyprat, vyžehlit a nakoupit. Vyplnit složenku a formulář, sepsat životopis a žádost o zaměstnání taky snad umí, učili se to na kurzu finanční gramotnosti. Účet v bance neví, jak založit. Co by měla obsahovat nájemní smlouva a pracovní smlouva přibližně ví.

Zda je příprava v domově dostačující, podle Luboše záleží na člověku, jakou má mozkovnu, že někdo prostě nepochopí, co se po něm chce.

Luboš je cílevědomý, má představu o reálném životě, líbí se mi na něm, že chce zvládnout všechno sám, nechce obtěžovat jiné lidi. Bude si chtít najít práci, i kdyby to mělo být zametání chodníků, to považuji za dobré na startu do života.

3.5.1.6 Monika, 15 let

Monice je patnáct a navštěvuje základní školu, v domově je zatím krátce. Chce se vyučit v oboru kuchař – číšník a pak pracovat jako barmanka. Chtěla by po škole pracovat jako barmanka nebo kuchařka. Představu o výši výdělku v této profesi nemá. V domově chce zůstat do osmnácti nebo do ukončení školy, pak by šla bydlet asi k matce, ta bydlí v Otrokovicích nebo do domu na půl cesty. Po odchodu z domova by se mohla obrátit na matku, „tak padesát na padesát.“

Odchodu z domova se trochu obává, ale na druhou stranu uvádí, že bude mít volnost, nějakou práci si určitě najde, snad to zvládne, „jak si to zařídím, tak to budu mít.“ V domově ji štve, že jí vychovatelky říkají, co jak má dělat a co ne a ona si to chce dělat po svém, zřejmě se cítí již dospělá.

Kurzu se Monika zatím nezúčastnila, protože je v domově krátce. Výši nájemného v malém bytě v UH uvedla kolem sedmi tisíc, měsíční výdaje uvádí kolem třech až pěti tisíc. Monika si něco umí uvařit, vyprat, vyžehlit a nakoupit. Vyplnit složenku a formuláře asi moc neumí, napsat si žádost o zaměstnání a životopis neumí, co je potřeba k založení účtu v bance neví. Náležitosti nájemní smlouvy nezná, pracovní smlouvy jen částečně.

Monika zatím nemá moc představu o budoucnosti, chce se vyučit a pracovat jako barmanka. Po odchodu z DD se budu moct obrátit na svoji matku pouze z padesáti procent. Cítí se již dospělá, chce si dělat všechno po svém, ale zatím o životě představy velké nemá.

3.5.1.7 Veronika, 17 let

Veronika je nesmělá dívka, která se učí na obor kuchař – číšník. V domově žije zhruba tři roky. Po ukončení studia by chtěla pracovat jako servírka. V domově chce zůstat tak dva roky, než se vyučí, pak půjde asi k tatkově, jinak ještě přesně neví. Odchodu z domova se na jednu stranu těší, protože bude mít svůj vlastní život a doufá, že to zvládne.

Veronika se zúčastnila kurzu v Dobronicích a v Čejkovicích, kde je připravovali na to, co bude po odchodu z domova. Myslí si, že jsou tyto kurzy přínosné. Výši nájemného v dvoupokojovém bytě v UH odhaduje na osm tisíc, měsíční finance spojené s jídlem a oblečením, odhaduje na čtyři, možná pět tisíc. Veronika si sama umí uvařit, vyžehlit, vyprat, nakoupit. Vyplnit složenku či formuláře umí, zmiňuje, že se to učili na kurzu. Pravděpodobně si napíše žádost o zaměstnání a životopis, co je potřeba k založení účtu v bance neví. Náležitosti nájemní smlouvy a pracovní přibližně zná.

3.5.1.8 Ivan, 17 let

Ivanovi je sedmnáct let, učí se v Uherském Brodě na pekaře. V domově je od devíti let. Po ukončení učebního oboru by chtěl pracovat jako pekař, o dalším studiu zatím neuvažuje, ale prý ještě popřemýšlí. Po odchodu z domova bude bydlet v domě na půl cesty ve Zlíně, kde již má domluvené místo, zařizuje mu teta ředitelka. Pak by chtěl do Brna, kde má rodiče, kteří by mu snad pomohli. S rodiči se stýká pouze na vánoce nebo na jiné svátky. U rodičů by po odchodu z domova bydlet nechtěl, radši chce bydlet sám. Má slečnu, se kterou plánuje společnou budoucnost, půjde s ním do Zlína i do Brna. Odchodu z domova se trochu obává „mám strach odejít, je to takový krok do neznáma“, bude všechno jinačí, bude mu domov chybět, společné vzpomínky, ještě si to pořádně představit neumí.

Ivan se zúčastnil kurzu v Praze od organizace Střediska náhradní rodinné péče – věřím si, kde je učili, co bude po odchodu z domova, vyřizování na úřadech a mluvili s nimi i o pocitech po odchodu. Ivan si sám umí uvařit, vyprat, po každém příjezdu z internátu do domova, si všechno sám vypere a vyžehlí, nakoupit si taky umí, přehled o cenách má, protože si sami nakupují a o víkendech si vaří. Ivan má přehled o výši výdělků ve své profesi, uvádí osm až deset tisíc a prý mu to bude stačit, s výdělkem vyjde. Založit účet v bance neumí, prý je to na kurzu neučili, ale naučili je, jak si sepsat žádost o zaměstnání a životopis, žádost o půjčku a kolik by si asi mohl půjčit, náležitosti nájemní a pracovní smlouvy.

Po odchodu z domova se může kdykoliv obrátit o pomoc či o radu na své tety z domova a uvádí, že se rád na ně přijde někdy podívat.

Ivan působí jako sebevědomý mladík. Chce se vyučit pekařem a pracovat v tomto oboru. Představy o cenách bydlení moc nemá. Po odchodu z DD mu možná pomohou rodiče, kteří bydlí v Brně, a on se chce po odchodu odstěhovat do Brna se svojí přítelkyní.

3.5.1.9 Tomáš, 16 let

Tomášovi je šestnáct let a učí se na pekařské práce v Uherském Brodě, přes týden bydlí na internátě. V domově žije od tří let. Po vyučení by se možná ještě vyučil klempířem, jeho strýc pracuje jako klempíř a dobře si vydělá. Po odchodu z domova půjde asi do Brna, kde má staršího bratra, který tam bydlí a pracuje, a ještě prarodiče, kteří mu pomohou. Rodiče nemá. Babička s dědou si Tomáše berou občas na víkend, stačí, když jim zavolá. Celoročně by se o něho nepostarali, jejich zdravotní stav jim to neumožňuje. Skládají mu peníze, aby něco měl po odchodu z domova. Chtěl by si pronajmout byt, ale netuší, kolik pronájem stojí. Po odchodu z domova může kdykoliv zavolat tetě ředitelce i ostatním tetám, pokud bude potřebovat poradit nebo pomoci.

Odchodu z domova se napůl obává a napůl se na něj těší, že bude sám, bude si moci dělat, co chce a kdy chce. Na otázku, zda si myslí, že to zvládne, odpovídá „já si věřím.“

Tomáš si něco umí uvařit, vyprat, vyžehlit i nakoupit si umí, nakupovat chodí a o víkendech si s tetami vaří. Představu o cenách má.

Tomáš se zatím jenom jednou zúčastnil kurzu, kde je učili napsat dopis, byli se podívat v bance, dostali nějaké otázky. Vyplnit složenku a formulář neumí, ani si sepsat životopis nebo žádost o místo, co by měla obsahovat nájemní smlouva, neví.

Tomáš kouří, prý u nich v domově kouří všechny děti tak od jedenácti let, přemýšlí o tom, že přestane.

Tomáš působí sebevědomě. Chce se vyučit pekařem a později možná klempířem, protože jeho strýc je klempíř a má dobrý výdělek. Tomáš rodiče nemá, má pouze prarodiče, kteří se bohužel o něho nemohou postarat celoročně. Dobré je, že po odchodu z DD Tomášovi určitě pomůžou, spoří mu nějaké peníze do začátku. Tomáš se může po odchodu z DD kdykoliv obrátit na tetu ředitelku i jiné tety z domova, což hodnotím jako velmi dobré pro tyto děti.

3.5.1.10 Karel, 20 let

Karlovi je dvacet let, učil se na oboru pekařské práce v Uherském Brodě a nyní si dělá učební obor pekař. Po vyučení bude bydlet asi v domě na půl cesty. V domově vyrůstá od mala, je tam na všechno zvyklý, že mu dají všechno pod nos. Po odchodu se bojí toho, že „nějak špatně nastartuju do života a dopadne to špatně.“ Po vyučení chce pracovat jako pekař, představu o výdělku v této profesi má. Příprava v domově úplně dostačující není, cosi se je snaží naučit, ale podle Karla je to málo. Umí si něco uvařit a uklízet, raději peče, proto se učí na kuchaře.

Karel se zúčastnil kurzu, kde je učili vyplňovat složenky, jak si hledat práci, výpisy z účtu, jak hospodařit s penězi. Dále uvedl, že jejich domov spolupracoval se sdružením Seleziánů v Pardubicích, ale neví, jestli to teďka ještě funguje, jezdili a pomáhali nám. Karel uvádí, že přehled o výši nájmu má, měsíčně za jídlo a oblečení si myslí, že zaplatí tak tři tisíce. Umí si něco uvařit, trochu vyprat, vyžehlit a nakoupit taky. Vyplnit složenku nebo formuláře umí, umí si sepsat žádost o místo a životopis, založit účet v bance taky, co by měla obsahovat nájemní smlouva „tak kolik to všechno stojí, nájem, ale musím si dávat pozor, co podepisuji, abych neudělal nějakou chybu.“ Náležitosti pracovní smlouvy zná.

Karel nyní žije oddělen od ostatních dětí, bydlí v samostatném bytě, kde se o sebe musí postarat, zatím mu vaří, ale časem si bude vařit sám. Spoří si peníze na vkladní knížku a na stavební spoření. Po odchodu z domova se bude moci obrátit na tetu a pak možná na nějaké organizace pomáhající dětem opouštějícím dětské domovy. Mohl by se ještě obrátit na strýce.

3.5.1.11 Míša, 27 let

O Míše mi řekla bývalá vychovatelka z DD, se kterou jsem dělala rozhovor. Mluvila o ní jako o problémové dívce, která utíkala z domova ke své matce, která o ni nejevila zájem. Nyní Míša pracuje ve stánku s rychlým občerstvením, který vlastní se svým manželem. Mají dvě malé děti, ve stánku s občerstvením se střídají. Míše je 27 let. V domově nebyla dlouho, vždy jen nějaký úsek a pak pobývala u matky. Míša z domova odešla v sedmnácti letech. Na otázku, zda se odchodu z domova obávala nebo těšila, odpověděla „bylo mi to jedno, neměla jsem zázemí nikde.“

Podle Míši je příprava dostačující ano i ne, dětí je moc a tet málo, nemají čas věnovat se všem dětem. Na konkrétní přípravu v domově si nepamatuje ani na spolupráci domova

s organizacemi pomáhajícími dětem opouštějícím dětské domovy. Podle ní by příprava v domově byla lepší než příprava v rodině, která ji bohužel odmítla. Po odchodu z domova chvíli bydlela v původní rodině, pak na ulici, bylo to pro ni těžké období, o kterém nechce mluvit, skončila na dně, brala drogy. Z této situace ji pomohl její dnešní manžel. Míša neměla po odchodu představu o cenách, neměla žádné naspořené peníze. Je vyučená květinářka, chtěla pracovat jako prodavačka. Studovat dál již nechce, její současný život jí vyhovuje.

Po odchodu z domova se o sebe musela postarat sama, nejvíce jí pomohl Bůh. Nejtěžší po odchodu pro ni bylo vyrovnat se sama se sebou. Tety z domova neměly čas na všechny děti, necítila jsem se tam jako doma, neměla jsem v domově moc pochopení, tety působily spíše autoritativně.“

Je moc dobře, že se Míši ujal její současný manžel a pomohl jí, jak ona píše, z ulice. Její matka se o ni vůbec nechtěla starat. S manželem si společně zařídili bydlení u jeho rodičů. Důležité je, že je nyní spokojená se svým životem a má dobré zázemí.

3.5.1.12 Lucie, 27 let

S Lucií mi rozhovor domluvila kamarádka, chodily spolu na základní školu. Lucie má ještě čtyři sestry, z nichž ještě dvě žijí v dětském domově, jedna žije v Irsku a poslední v Uherském Hradišti. Lucie odešla z dětského domova ve 22 letech po ukončení vzdělání, vystudovala zdravotní školu, dva roky studovala ošetrovatelství. Práci ji nabídla paní profesorka ze školy. Po odchodu z domova využila bydlení v garsonce při dětském domově společně se svojí sestrou. Pak se sestrou odstěhovaly do městského bytu a později se přestěhovala s přítelem do společného bytu. Nyní spolu mají dvouletého synka, rozvádí se a Lucka tvrdí, že je to pro ni horší období než odchod z dětského domova.

U Lucie byl odchod z domova trochu jiná v tom směru, že ona do domova přišla v 16 letech, spoustu věcí už znala a uměla z domova. Bohužel se jejich rodiče dostali do velkých finančních problémů a nemohli se o děti postarat. Záleží tedy hodně na tom, jak dlouho děti v domově pobývají.

3.5.1.13 Vychovatelka č. 1

Vychovatelka č. 1 pracovala v domově třicet let, nyní už je v důchodu. Před prací vychovatelky učila na základní škole, „Učit je mnohem jednodušší práce než být vychovatelkou v domově a dělat tuto práci opravdu dobře. Ve škole odučíte a jdete s čistou

hlavou domů, ale z domova jsem si problémy svých chovanců nosila domů. Svoje chovance vychovatelky musí vodit do kroužků, k lékařům a často obětovat svůj volný čas.“ Paní vychovatelka pořádala každoroční turistické srazy s dětmi z jiných dětských domovů, jezdily tam i děti ze Slovenska a bylo to pro všechny moc fajn. Každý rok se sraz uskutečnil v jiném městě, děti poznávaly hrady a zámky. Jezdily pouze se stany a s kotlíkem, „protože v přírodě nejlépe poznáte děti.“ Nyní už děti na tyto srazy nejezdí, protože pod stanem už spát nechtějí, chtějí spát v chatkách nebo po internátech a tento pobyt je finančně náročný.

Po přechodu na rodinný typ dětského domova má vychovatelka k dětem bližší vztah. Nejlepší přístup k dítěti je přísnost, nepreferovat žádné dítě. „Učila jsem své chovance, aby si oblečení vážily, že stát není „dojná kráva“.“ Stává se, že si děti úmyslně poničí oblečení nebo boty, aby se jim koupilo nové. Paní vychovatelka jim to nechávala opravit, aby si toho více vážily. Těm starším dětem se snažila i vysvětlit, že jejich rodiče na ně nepřispívají.

Děti v domově materiálně nestrádají, pouze citově. „Stávalo se mi, že za mnou přišly moje děti, když byly malé, chtěly si mi sednout na klín, ale to v domově nemohly, chovancům by to bylo líto. Moje děti mi to mají za zlé, že maminka jsem byla i pro jiné děti.“ Když odjela s chovanci na turistický sraz, syn jí nechával v batohu lístečky s nápisy ahoj, maminko, tvůj Mareček, aj. Většinou po jejím odjezdu onemocněl.

Překvapilo mě, že děti z DD v UH neodcházejí do domu na půl cesty, „z řad našich dětí není o tyto domy zájem. Podle mě je to pouze prodloužení ústavní výchovy, dítě se za rok na vlastní nohy nepostaví. Chtěla jsem založit dům na půl cesty v UH, ale po nezájmu ze strany našich dětí, a i z jiné strany, tak jsem tento záměr vzdala.“

Paní vychovatelka je v kontaktu s hodně ze svých svěřenců,“ jak jsem již uvedla, každé dítě, které odchází z domova, obrečím. S některými chovanci si píšeme i denně mailly.“

Co bylo pro děti přínosné, bylo zavedení večerů při svíčkách, které se pořádaly jednou za týden a děti se mohly svěřit s tím, co je trápí, štve, problémy ve škole a jiné. Děti si tyto večery oblíbily.

Překvapil mě názor paní vychovatelky na Klokánka, „nelíbí se mi Klokánek a jeho paní ředitelka, která sama měla děti, o které se nestarala, je to podle mě pouze líbivá politika.“

„Je špatná spolupráce se sociálkami, mají strach odebrat dítě z rodiny.“

„Vždycky jsem se snažila dětem z dětského domova dát to, co dávám svým dětem, podnikali jsme výlety do přírody, každoročně jezdili na turistické srazy, vedla jsem je k pořádku a k tomu, aby si vážily věci.“

Paní vychovatelka má velmi kladný vztah k dětem, vždy se snažila být k dětem přísná, ale spravedlivá. Problémy svých svěřenců si nosila domů. Důkazem toho, že ji její svěřenci měli rádi je i to, že o ní psali básničky do časopisu Zámeček a dalším důkazem je, že se spoustou svých svěřenců stále v kontaktu. Dávala mi přečíst některé dopisy od svých svěřenců, když jí žádají o radu či o pomoc, nikdy je neodmítne. Jedna svěřenkyně jí říká mamko, což je asi tím nejlepším oceněním pro práci vychovatele v DD.

3.5.1.14 Vychovatelka č. 2

Paní vychovatelka č. 2 pracuje v dětském domově 9 let, má vystudované vychovatelství a nyní si dálkově dodělává obor speciální pedagogika. Podle ní je správný přístup k dětem kamarádský s autoritou. Klientům, kteří se chystají opustit dětský domov, se vždy snaží zajistit bydlení a zaměstnání. „V Hradišti máme perfektní zkušenosti, že město nám vždycky vyjde vstříc, od města dostaneme byt, nějakou garsonku, jsou schopní si ten byt udržet, platit nájem, pokud jdou do práce, můžou se sem vracet, když mají problémy.“ Dětem, které nejsou schopné bydlet samy, zařizují bydlení v domech na půl cesty, nejlépe v místě, kde vyrůstaly nebo bydlely, v domech na půl cesty je sociální pracovnice, která jim pomáhá například při vyplňování šeků, s pracovní smlouvou.

Podle paní vychovatelky č. 2 je příprava v domově dostatečná, „já si myslím, že ani v rodině není taková, určitě, tady děcka odcházejí a mají zařízené bydlení, zaměstnání, vybavu, moje děcko, až bude odcházet z domova, tak mu na bydlení nedám. Děti u nás dostávají maximum a kolikrát si toho ani neváží, neuvědomují si to, oni přijdou z ničeho do takového luxusu, kde mají pravidelně stravu, oblečení, mají komfort úplně ve všem, jezdí na jazykové pobyty, k moři, na hory, letos jedou naše děti čtyřikrát za zimu na hory, které dítě z rodiny jede tolikrát na hory? Některé ani jednou za zimu. Oni tady mají všeho přes míru, to určitě není dobře, to je po odchodu z domova šílený pád dolů.“

Na otázku, s čím mají děti po odchodu největší problém, odpovídá paní vychovatelka, že najednou mají velkou volnost, nikdo je nekontroluje, oni přestanou kontrolovat i sami sebe. Někteří se opravdu snaží, ale někteří mají ze začátku takovou euforii a ta jim moc dlouho nevydrží. Po odchodu se mohou obrátit na tety z domova, na sociální pracovníci, údajně vědí, kam se obrátit, ale na úřady neradi chodí.

Projektů se zúčastňují spousta, až je to někdy přeprojektované. Děti mají spoustu aktivit, že na obyčejné věci nemají čas. „Oni nemají ani čas jenom pro sebe, aby si jen tak lehly a čučely do stropu. Takže vlastně ani takový běžný obyčejný život neznají. Když mají chvíli volnou, tak se hned pošťuchují, perou, neumějí tento čas využít. Nečtou, máme tu jenom jednu holku, která čte, jinak ostatní ne. Na počítač můžou, musíme to hlídat, protože navštěvovaly zakázané stránky, jak se člověk otočí, tak oni toho tak zneužívají.“

Paní vychovatelka se snaží být k dětem kamarádská a autoritativní. Zdůrazňuje výbornou spolupráci DD s městským úřadem při přidělování bytů pro klienty DD. Líbí se mi, že se snaží pomoci svým svěřencům i po jejich odchodu z DD, že se pro ně vždycky snaží najít nějaké řešení, když se dostanou do problémů. Upozorňuje na až přehnané materiální zajištění svých svěřenců, protože spousta dětí z rodiny nemá, co mají děti z DD. Například, že jedou vícekrát za zimu na hory, v létě k moři, je pro ně přichystáno spousta akcí, k vánocům kolikrát dostávají tolik dárků od sponzorů, že už si jich ani neváží. Sama paní vychovatelka říká, že ona takto své dítě zaopatřit nemůže, například při odchodu z domova, určitě nedostane zařízené bydlení.

3.5.1.15 Vychovatelka č. 3

Vychovatelka č. 3 pracuje v domově 14 let. Podle ní je příprava v domově dostatečná po materiální stránce, to mají děti nadstandard, ale nedostatečná je v praktických zkušenostech. Záleží i na dětech, některé jsou samostatné, některé ne. Vychovatelka uvádí, že z jejich domova se úspěšně do života zapojí tak čtvrtina dětí, většinou děti inteligentnější, druhá čtvrtina se zapojí částečně, občas pracují a zbytek dětí se bohužel nezapojí.

Děti se účastní projektů, jezdí do Prahy a do Dobronic, většinou jsou založené na tom, až odtud odejdou, aby uměly jednat s úřady. „Když odcházejí odtud, tak se ptají, teto, jak mám udělat to a to. Měli jsme tu kluka, kterému bylo sedmnáct, a já ho poslala autobusem kousek odtud a on mi řekl, ale já to neumím. Je to vina státu, my děláme všechno za ně, vyřizujeme na úřadech, taková ta nesamostatnost je vina státu a ne úplně jejich. Oni všechno, co dělají, pořád to dělá za ně vychovatelka nebo je do toho tlačí, dítě doma jemu se řekne, běž, a vyříd' si to. My to máme nařízené, je to naše povinnost, taková ta legislativa, to tvoří lidi, co nemají o tom ani šajnu, o provozu, takové bláboly, realita je jiná.“

S většinou dětí mají zpětnou vazbu, o těch, kteří bydlí poblíž, většinou vědí, děti se u nich stavují a chlubí se svými úspěchy. Kolikrát přijdou i s neúspěchy.

Ptala jsem se paní vychovatelky, jestli mají zkušenosti s hostitelskou péčí, bohužel není legislativně ošetřena, jinak by byla pro mnoho dětí prospěšná. „Tento druh dobrovolnické péče se dělá se zájmem, to je takové lidštější, na tom nikdo netěží, ale není to legislativně ošetřené. Měli jsme tu holku a kluka, kteří chodili do rodiny o víkendech v rámci hostitelské péče, a později to přešlo do pěstounské péče, oboje se o ně starají výborně, a nyní jsou děti dospělé, kluk je na vysoké škole a ta dívka dělá ošetřovatelku. Tito pěstouni nezklamali, děti už jsou dospělé. Mohlo by to pro děcka mít efekt, na prázdniny,

Paní vychovatelka má bohaté zkušenosti s dětmi. Zdůrazňuje nadstandartní materiální zabezpečení klientů v DD. Pouhá čtvrtina klientů DD se v životě dobře uchytí, ostatní se potýkají s určitými problémy. To je stále velké procento. Klienti se poslední dobou hodně účastní různých kurzů zaměřujících se na pomoc při osamostatňování dětí z ústavní péče. Paní vychovatelka si myslí, že by dětem určitě pomohlo upravit legislativu hostitelské péče v zákoně. Děti by měly možnost o víkendech nebo o prázdninách být v rodinách, měly by vzory, získaly by nové zkušenosti ve vztazích i v praktických dovednostech běžného života. Profesionální pěstounská péče by též mohla dětem z DD přinést nějaká pozitiva, i když se paní vychovatelka obává zneužívání kvůli finančním odměnám pro pěstouny. Přiklání se k názoru, že by profesionální pěstouni měli být proškoleni. V jejich DD nemají mnoho zkušeností s pěstounskou péčí.

3.5.2 Popis dětských domovů zařazených do výzkumu

Svůj výzkum jsem začala s klienty dětského domova v Uherském Hradišti. Přes paní vychovatelku jsem si domluvila návštěvu v DD v UH a rozhovory s dětmi, které brzy opustí DD. V současné době je v DD v UH sedm dětí ve věku od 15 – 19. Další rozhovory jsem uskutečnila s klientem DD z Valašských Klobouků, kterému je 16 let a učí se v Uherském Brodě pekařem. Druhým respondentem je klient dětského domova ve Valašských Kloboukách, kterému je 20 let a učí se v Uherském Brodě pekařem. Třetím respondentem je klient dětského domova ve Vizovicích, je mu 17 let a učí se v Uherském Brodě pekařem. Čtvrtou respondentkou je bývalá klientka dětského domova v Uherském Hradišti, které je 27 let, pracuje ve stánku s rychlým občerstvením, je vdaná a mají s manželem dvě malé děti. Bývalá klientka dětského domova v UH mi poskytla rozhovor, je jí 27 a má dvouleté dítě. Další rozhovory mi poskytla jedna bývalá vychovatelka, která

pracovala v DD třicet let, další rozhovor jsem uskutečnila s vychovatelkou, která v DD pracuje 9 let a poslední rozhovor se zástupkyní ředitelky DD v UH, která v domově pracuje 14 let.

3.5.3 Dětský domov Uherské Hradiště

Měla jsem možnost být v dětském domově v Uherském Hradišti. Domov na mě působil útulně, tety příjemné a děti celkem klidné. První rozhovor jsem uskutečnila s bývalou vychovatelkou dětského domova v Uherském Hradišti, která v domově pracovala 30 let. Další rozhovor jsem uskutečnila s vychovatelskou dětského domova v Uherském Hradišti, která pracuje v domově 9 let. Třetí rozhovor jsem uskutečnila s paní zástupkyní ředitelky dětského domova v UH, která pracuje částečně jako zástupkyně a částečně jako vychovatelka.

Sírotčí spolek pro okres uherskohradištský byl založen 26. listopadu 1905. V roce 1909 bylo rozhodnuto o stavbě sirotčince, stavba byla dokončena o rok později. Děti byly rozděleny dle pohlaví. Děti byly zaměstnány prací na zahradě, již je po celý rok dost, pochůzkami do města a denní přípravou do školy. V létě se děti koupávaly za dozoru tajemníka a pěstounek v řece Moravě a chodily týdně na vycházky. Celkový zdravotní stav dětí byl velmi dobrý. Toto bylo ve výroční zprávě z roku 1922. Původně byl dětský domov zbudován pro sirotky, později však soustředil všechnu práci péče o dítě. V roce 1927 v něm byl zřízen též útulek pro děti od 1 do 3 let.

Dětský domov v Uherském Hradišti je dětský domov rodinného typu. Jsou zde 3 plně vybavené byty každý pro 8 dětí, tzv. rodinné buňky. Celková kapacita našeho zařízení je tedy 24 dětí. Odměnou pracovníkům za jejich pedagogickou práci bývají návštěvy dospělých svěřenců, kteří se v domově stavují mnohdy se svými partnery i dětmi. Domov pořádá setkání bývalých svěřenců v DD 1x ročně. (Výroční zpráva DD UH)

Svěřenci, kteří opouští DD z důvodu zletilosti či ukončili profesní přípravu, jim je dle jejich schopností hledáno zaměstnání popř. i s ubytováním. V roce 2011 se domovu povedlo pro 1 chlapce získat městský byt. Úspěšnost pobytu svěřenců v DD závisí i od toho, zda se vrací do původní rodiny nebo se snaží začít žít svůj vlastní život. Svěřenci mají šanci na integraci do společnosti velkou, někteří selhávají i opakovaně proto, že není

vytvořen žádný systém, který by o bývalé svěřence pečoval po odchodu z ústavní péče. (Výroční zpráva DD UH)

Další pozitivní skutečností je zřízení startovacího bytu při DD, který slouží pro dočasný pobyt svěřenců, kteří ukončili profesní přípravu, nebo jim byla ukončena ÚV z důvodu zletilosti a doposud jim nebylo zajištěno ubytování. V současné době se DD snaží děti, které jsou v zařízení poslední rok, aby se učily větší samostatnosti pobytem na garsoniěře a plnily dílčí úkoly samy. (Výroční zpráva DD UH)

3.5.3.1 Projekty domova pro přípravu dětí na start do života

- Nadace manželů Klausových – „Startovné do života“, finanční dotace pro děti ve věku od 14 – 18 let, nabídky jazykových kurzů pro nadané děti, nabídka získání řidičských průkazů na automobil. (Nadační fond Klausových ČR, 2012)
- Náhradní rodinná péče Praha – pořádání pomoci dospívajícím dětem z DD – projekt – „Start do života“. Každoročně se s náctiletými dětmi do vyhlášeného ročníku zmiňovaného projektu v rámci realizace Praktického A Vzdělávacího kurzu zapojují. Projekt je zaměřen na přípravu mladých lidí na vstup do samostatného života a probíhá ve dvou fázích. První fází je třídní vzdělávací pobyt v Praze a následně poté pětidenní pobyt v Dobronicích u Bechyně. Mladí lidé z dětských domovů jsou v rámci těchto pobytů připravováni v oblastech finanční a sociální gramotnosti. To se uskutečňuje prostřednictvím návštěvy Dne otevřených dveří v jednotlivých odborech Úřadu městské části Prahy 10, kde probíhá obeznámení a průprava zúčastněných na tato témata: jak se stát uchazečem o zaměstnání – práva a povinnosti, příprava na pohovor, rekvalifikace, funkce činnosti sociálního odboru, stručný přehled nejpodstatnějších dávek – dávky hmotné nouze, funkce kurátora – trestní řád, přestupky a sankce, vyřízení živnostenského listu, občanského průkazu... Pro děti je v rámci pobytu v Praze připraven i kulturní a sportovní program – bowling, návštěva kina, dále pak oživení si základů etiky a společenského chování a praktické procvičení poskytování první pomoci. V Dobronicích si pak děti v průběhu pobytu mohou vyzkoušet seznamovací a týmové hry, při kterých postupují od sebepoznání přes poznávání jiných lidí ve svém okolí až k týmové spolupráci v novém kolektivu, dále mají možnost dle vlastní volby uplatnit samy na sobě metody VTI – videotrénink

interakcí chování, návyků, projevů. V rámci posílení fyzické kondice, překonávání nepříjemných pocitů tělesné i duševní zátěže jsou zde pro účastníky připraveny zátěžové a sportovní aktivity. Probíhá zde rovněž individuální a skupinová arteterapie.“ (Dětský domov Uherské Hradiště, 2012)

- Nadace J. Pivečky – projekt „Atd“ – třídní semináře pro děti starší 16 let – příprava na odchod do života. (Nadace Jana Pivečky, 2012)

Projekt Atd se rozrůstá a pokračuje dál, sice už bez pana Pivečky, ale původní poselství zůstává. Po absolvování kurzu dostanou děti Slabikář, který vydala Karolína Macharáčková. V tomto slabikáři děti najdou spoustu užitečných informací pro všeobecnou orientaci v naší zdánlivě nepřehledné byrokracii a informace o občanských právech a povinnostech, informace z oblastí - asertivita, samostatnost nebo závislost, deprese, volba partnera, trestní právo, těhotenství, porod, šestinedělí, zdraví, poskytování první pomoci, osobní doklady, smlouvy, bydlení, práce, hospodaření s penězi, nákupy a služby, vzdělávání, volný čas, doprava, cestování, struktura státních institucí, evropská unie, sociální péče, linka důvěry.

„Mladí lidé – víc než ti staří – mají nejen právo, ale i povinnost v měnícím se světě se orientovat a hledat si cestu. Nechodit husím pochodem. Skrz žádný les nevede jen jedna cesta.“ (Werich in Macharáčková, 2008, s. 6)

- „Bez obav – zvládnou to“ - obsahem a náplní je lépe připravit děti na úskalí, která je budou provázet při vstupu do osobního života a při výběru budoucího zaměstnání. Aktivní účastí se zlepšší motivace a kvalifikace k celoživotnímu učení, pomocí projektu vytvoříme lepší podmínky při vstupu na trh práce a startu do života. Projekt je zaměřen na zvyšování sebevědomí dětí, odstranění sociálně – psychologických bariér, zvýšení komunikačních schopností pomocí praktických ukázek a praktického zapojení do různých řemesel a činností v reálném životě. Vzdělávání probíhá formou zážitkové metody, vytváření vztahu k vlastním výrobkům. Od začátku tohoto roku došlo k rozšíření činností u děvčat o kadeřnické služby, chlapci si vyzkoušeli jízdu ve vozidle autoškoly, budou zasvěceni do umění míchání nápojů a flambování. (Střední odborné učiliště Valašské Klobouky, 2012)

- Ing. Srovnal Pavel – finanční gramotnost – tento projekt je zaměřen na zvyšování sebevědomí dětí, odstranění sociálně psychologických bariér, zvýšení komunikačních a jazykových schopností pomocí pravidelné práce s cílovou skupinou. Vzdělávání je založeno na zážitkové metodě mimo ústav. Součástí projektu je i zavádění a řízení systému kvality péče v zapojených organizacích. Byl vytvořen systém čerpání kapesného (pravidelná částka každý týden) kdy děti si budou zapisovat, co a kde utratily a následně to vše konzultovat s lektorem. Cílem je najít rozdíly mezi okamžitou spotřebou a možností nákupu v budoucnosti. Jednotlivá témata projektu: peněžní gramotnost - správa hotovostních a bezhotovostních peněz, správa nástrojů k tomu určených (např. běžný účet, platební nástroje apod.), rozpočtovou gramotnost - správa osobního/rodinného rozpočtu, umění rozhodovat o alokaci finančních zdrojů - schopnost vytvořit si vlastní rozpočet z reálných pravidelných příjmů, schopnost zvládat různé životní situace z finančního hlediska použití peněz v reálném životě, cena peněz, jak je rozmnožit a uchovat tak, aby se nerozkutálely, problematika půjček, zadlužení, exekucí jak tomu všemu předejít, co dělat když peníze dojdou, kam jít, na koho se obrátit. (Olomoucký kraj, 2012)

3.5.3.2 Kalendář - projekty náctiletých dětí ve školním roce 2010/2011

Září - projekt „Zvládneš to“

Říjen - projekt „Zvládneš to“

Listopad - projekt „Zvládneš to“

Prosinec - projekt „Zvládneš to“ – finanční gramotnost

Leden - projekt „Zvládneš to“ – finanční gramotnost

Únor - projekt „Zvládneš to“ – finanční gramotnost

Březen - projekt „Zvládneš to“ – finanční gramotnost – obor číšník

- projekt SNRP Praha – Start do života – Praha

Duben - projekt „Zvládneš to“ – obor krejčí

- projekt „Start do života“ – Praha – finanční gramotnost

Květen - projekt Start do života – Praha – 5 denní pobyt v Dobronicích

Červen - projekt „Start do života“ – pětidenní pobyt v Dobronicích u Bechyně

- projekt „Zvládneš to“ – finanční gramotnost

Červenec - projekt „Zvládneš to“ – stanový tábor Vigantice (Výroční zpráva DD UH)

3.5.4 Dětský domov Valašské Klobouky

Posláním instituce dětský domov je zajištění podmínek pro zdravý rozvoj dětí tak, aby byly co nejlépe připraveny žít ve společnosti vlastním životem. DD respektuje odlišnosti dětí a snaží se rozvíjet jejich přirozené vlohy a dispozice. Ke každému dítěti přistupují jako k jedinečné lidské bytosti. V části dětského domova žije 32 dětí ve 4 bytech.

Řadu let DD spolupracuje s Nadací Jana Pivečky, Sdružením Rubín, Nadací T. Maxové- Spolu dětem, o.p.s. (6.ročník) – domov byl vybrán a prodejní trhy do Prahy po úspěšné prezentaci v Olomouci.

Děti se také spolu s dětmi jiných dětských domovů zúčastnily seminářů simulujících situace života uskutečněných sdružením Selezianů v Pardubicích. Tři děti se zapojily do projektu „Věřím si“ uskutečňovaného v Praze. V Pohořelicích se zapojily do podobné vzdělávací aktivity, jež by měla pomoci dětem v orientaci po odchodu ze zařízení v běžném životě. –aktivita ve spolupráci s nadací Jana Pivečky. (Dětský domov Valašské Klobouky, 2012)

3.5.4.1 Projekty pro přípravu dětí na start do života

- Projekt Bez obav, zvládnou to - Tento projekt pořádá SOU Valašské Klobouky pro děti z dětských domovů. Děti se zde učí vařit, dozvědí se o etice, chování ve společnosti, stolování a přípravě slavnostní tabule k určitým příležitostem, dále si děti rozšíří vědomosti v oboru Kuchař – číšník na téma Mezinárodní kuchyně. Kromě toho si vyzkoušejí i praktické činnosti z oboru Podnikání na téma Reklama a média v našem životě, v oboru Automechanik se žáci seznámili s opravami automobilů a sami si mohli vyzkoušet, jak se provádí diagnostika motoru nebo přehození pneumatik, učitelé odborného výcviku seznámili děti s náplní učebních oborů opravář zemědělských strojů a stavební zámečnické práce, základy kování a svařování. Sami si vyrobili drobné výrobky. Nakonec jsme pro ně připravili malý kurs autoškoly. Další víkend se děti seznámily s tradicí oborů a možnostmi dalšího uplatnění v praxi. Vždyť například žáci oboru opravář zemědělských strojů mají stále v osnovách /zdarma/ jak výcvik autoškoly

na skupiny B C T, tak i výcvik dvou metod svařování. Pokud úspěšně složí zkoušky, mohou kromě výučního listu získat řidičský a svářečský průkaz. (Střední odborné učiliště Valašské Klobouky, 2012)

- Nadace Jana Pivečky – Projekt Atd...
- Středisko náhradní rodinné péče - Projekt „Věřím si“

3.5.5 Dětský domov Vizovice

Od roku 1930 zde byla zřízena Okresní sociální péče o děti. V roce 1948 byla provedena rozsáhlá přístavba. Po dokončení zde působil Okresní dětský domov pro 40 dětí. Od roku 1976 se kapacita postupně snižovala a na současný počet 16 dětí se snížila v roce 2002. V současné době je zpracovaná projektová dokumentace na přestavbu domova.

Dětský domov ve Vizovicích je od roku 1976 dětským domovem rodinného typu. V roce 2002 byla snížena kapacita domova na 16 dětí. Děti žijí ve dvou rodinných skupinách. Snahou domova je, aby se život dětí podobal co nejvíce životu rodinnému. Děti žijí ve svých bytech u "Hornáků" a u "Dolňáků". Podle věku se děti podílí na chodu své "rodinky". Dochází do školských zařízení ve městě. Děti dle individuální volby dochází do různých kroužků Městského domu dětí a mládeže, do různých tělovýchovných útvarů, jsou členy národopisného souboru Vizovjének atd. S každou skupinou pracují dvě tety a jeden strýc. Téměř všechny děti přijaté do našeho dětského domova měly prognózu dlouhodobého pobytu. V případě, že se důvody, pro které byla nařízena ústavní výchova, daly do pořádku, vrátily se děti zpět do původních rodin. U několika dětí byla realizovaná pěstounská péče nebo adopce. Jejich úspěšnost v náhradních rodinách však nebyla dobrá.

Cílem domova je zaměřovat výchovnou činnost tak, aby byly děti co nejlépe připraveny pro samostatný život.

3.5.5.1 Projekty pro přípravu dětí na start do života

- Projekt pro dospívající děti Bez obav - Zvládnou to
- Sebehodnotící projekt CAF (Střední odborné učiliště Valašské Klobouky, 2012)

3.6 Průběhy zpracování deníku výzkumníka

Setkala jsem se i s neochotou ze strany respondentů. Jedna mladá žena, kterou mi poradila bývalá vychovatelka z domova, nyní žije s manželem v UH, mi rozhovor přislíbila, ale

potom mi řekla, že nemá čas, zřejmě si to rozmyslela a nechtěla mi rozhovor poskytnout, i když jsem ji utvrdila v tom, že jsou to otázky použitelné pouze do diplomové práce a uvedené anonymně. Kamarádka chodila do školy se dvěma dívkami, které vyrůstaly v dětském domově, doporučila mi je a bohužel ani tyto dvě respondentky mi rozhovor nechtěly poskytnout, zřejmě o své minulosti nechtějí mluvit. Nechtěla jsem je přemlouvat a do rozhovorů nutit, ale je to škoda, mohla jsem získat cenné informace o jejich zapojení se do samostatného života. Někteří respondenti nechtěli, aby rozhovory s nimi byly nahrávány.

S respondenty jsem si domluvila schůzku přes paní vychovatelku, rozhovory jsem uskutečnila v jejich pokojích, aby se cítili příjemně a požádala jsem je, zda si rozhovory můžu nahrávat, až na jednoho všichni souhlasili. Měla jsem pro respondenty připravené otázky, které se týkají jejich přípravy na osamostatnění, účasti v kurzech či tréninkových bytech, přípravy na budoucí povolání, o jejich představě života po odchodu z domova. Respondenti mi na otázky odpovídali pouze krátce, nerozpovídali se.

Podle Kaufmanna (2010) je cílem chápajícího rozhovoru narušit hierarchii otázek, udaný tón má mnohem blíže ke konverzaci dvou sobě rovných partnerů než k řízenému dotazování. Vhodná je plná, byť diskretní a osobní účast při rozhovoru.

Jedna bývalá klientka dětského domova mi nechtěla své odpovědi rozvádět, nechtěla rozhovor nahrávat, její odpovědi byly spíše krátké a na některé otázky mi nechtěla odpovídat. Zřejmě má za sebou velmi těžké období, pomohl jí její současný manžel, který ji nabídl bydlení v domku jeho rodičů, díky němu se dostala z problémů s drogami. Nyní, jak sama uvádí, je se svým životem spokojená.

Další bývalá klientka dětského domova mi poskytla rozhovor, v současné době si prochází těžkým obdobím, podle ní těžším, než byl odchod z DD, protože se rozvádí a má dvouletého synka. Rodina manželových rodičů jí vyčetla, že do manželství nic nepřinesla, že přišla doslova jenom s igelitkou a s igelitkou odejde.

Paní vychovatelka z dětského domova v Uherském Hradišti mi trpělivě odpovídala na otázky. Je na ní vidět, že ji práce s dětmi baví, že je s nimi ráda, i když říkala, že to opravdu není jednoduchá práce.

Druhá paní vychovatelka, která má za sebou 30 let práce v dětském domově a nyní je v důchodu, mi též poskytla mnoho informací, je to člověk, který svoji práci s dětmi dělá s velkým pochopením, takový člověk s velkým srdcem. Každé dítě, které odešlo od nich

z domova, si prý oplakala. Snažila se dětem věnovat, jako by byly její vlastní. Co se mi na jejím přístupu líbilo, je, že zavedla takové večery pod lampou, kdy vždy jednou za týden se celá její skupinka dětí sešla a mohli si všichni v klidu popovídat o svých starostech, problémech a trápeních. Myslím, že na toto popovídání s dětmi je v domovech jen velmi málo času.

Paní zástupkyně ředitelky DD v UH mi též poskytla spoustu informací o chodu DD a o kurzech, kterých se děti účastní.

Při získávání informací o životě dětí v dětském domově mi připadá, že tyto děti žijí tak nějak mimo realitu. Jsou neustále zaneprázdněné kroužky, festivaly, akcemi ve spolupráci s nadacemi, povinnostmi v domově, že jim ani nezbyvá čas na obyčejné věci. Když mají chvíli jenom pro sebe, tak ji ani neumí využít, aby si třeba přečetly knížku. Neumějí se sami zabavit. Možná by se tyto akce měly omezit a více si s dětmi povídat, protože když pak odejdou za brány dětského domova, tak mají najednou moc volného času a velkou svobodu a nevědí, jak s ní naložit.

3.7 Průběh zpracování rozhovorů

Rozhovory budou přepsány a zpracovány kódováním, protože zjišťujeme rozdíly a podobnosti mezi jednotlivými případy. Pro výzkum bude zajímavé zjistit, jaké rozdílné představy mají klienti před odchodem z domova a porovnat je se zkušenostmi klientů, které už z domova odešly a porovnat i s názory vychovatelek.

V této části výzkumu se zaměřuji na zhodnocení jednotlivých respondentů a rozhovorů s nimi. Uvádím shrnutí zkušeností respondentů, kteří se chystají odejít z dětského domova, informace, které byly z rozhovorů zjištěny. Respondentů bylo deset, kteří se chystají během tří let opustit dětský domov, sedm respondentů bylo z dětského domova v Uherském Hradišti a další tři respondenti byli z jiných dětských domovů pro porovnání. Dva respondenti byli z dětského domova ve Valašských Kloboukách a jeden respondent z dětského domova ve Vizovicích. U respondentů uvádím pouze jejich jméno kvůli anonymitě.

K porovnání zkušeností mi poskytly rozhovor dvě bývalé klientky dětského domova a tři vychovatelky, které v domově pracují nebo pracovaly.

3.7.1 Rozhovory s klienty dětského domova – DD UH

Klienti z dětského domova v Uherském Hradišti mi poskytli rozhovory. Těchto klientů bylo celkem sedm, kteří jsou ve věku od 15 do 18 let.

3.7.2 Rozhovory s klienty dětského domova – jiné DD

Pro porovnání odpovědí jsem zvolila další dva dětské domovy, jedním z nich jsou Valašské Klobouky a z tohoto domova mi poskytli rozhovor dva klienti, jeden ve věku 17 let a druhý 20 let. Třetím respondentem byl klient z dětského domova ve Vizovicích, kterému je 16 let.

3.7.3 Rozhovory s bývalými klienty dětského domova

Rozhovor mi poskytla bývalá klientka dětského domova v Uherském Hradišti, které je 27 let, je vdaná a má dvě děti. Druhou respondentkou byla bývalá klientka domova v Uherském Hradišti, které je 27 let, je vdaná a má dvouletého syna. Tyto rozhovory jsem chtěla uskutečnit proto, abychom měli srovnání s dětmi, které opustily dětský domov a jak se s tím vypořádaly. První respondentka měla vstup do života dost těžký, po odchodu z domova se vrátila k matce, která o ni bohužel nejevila zájem a dívka skončila na ulici, potýkala se se závislostí na drogách. Z této situace ji dostal její nynější manžel, se kterým má dvě děti a uvádí, že je nyní velmi spokojená.

Druhá respondentka měla vstup do života jednodušší, za prvé proto, že do domova přišla téměř dospělá, spoustu zkušeností a dovedností měla z rodiny a za druhé měla sestru, se kterou bydlela v bytě a měla přítele, který ji pomáhal a ke kterému se po dvou letech nastěhovala. Do domova se dostala kvůli finančním potížím rodičů. Nyní se rozvádí a toto období uvádí jako horší než odchod z domova.

3.7.4 Rozhovory s vychovatelkami z dětského domova

První vychovatelkou, která mi poskytla rozhovor, je dnes už bývalá vychovatelka dětského domova v Uherském Hradišti, která v domově pracovala 30 let. Má spoustu zkušeností s dětmi, se spoustou dětí je v kontaktu dodnes. Druhá vychovatelka v domově pracuje 9 let a třetí rozhovor mi poskytla paní zástupkyně z dětského domova v Uherském Hradišti. Tyto rozhovory jsem chtěla pořídit pro porovnání, abychom znali názor na připravenost dětí z dětského domova i z druhé strany, to znamená od vychovatelek, které jsou s dětmi každodenně v kontaktu.

4 VÝSLEDKY VÝZKUMU

4.1 Vidění životních perspektiv

Jako první otázku jsem respondentům pokládala otázku na jejich plány do budoucna a představu o budoucí profesi. Z deseti respondentů, kterých jsem se dotazovala, měli téměř všichni představu o tom, co do budoucna plánují a jakou profesi chtějí po ukončení studia vykonávat. Pět respondentů je ještě posledním rokem na základní škole. Vědí, který obor chtějí studovat po základní škole. Dvě respondentky se chystají vyučit v oboru kuchař – číšník a později pracovat jako servírka nebo barmanka, jedna respondentka ještě neví přesně, zda se vyučí kuchařkou nebo kosmetičkou a jedna respondentka chce studovat zdravotní školu a později pracovat jako zdravotní sestra. Jedna respondentka studuje gymnázium, přesnou profesi ještě neví, ale určitě chce pracovat v zahraničí. Další respondentka se učí na oboru kuchař – číšník a chce pracovat v této profesi. Jeden respondent se chce vyučit kuchařem a pracovat v restauraci svého známého a později si třeba zařídit vlastní restauraci.

Tři respondenti z jiných DD než v UH se učí na pekaře a chtějí tuto profesi i vykonávat, pouze jeden respondent přemýšlí, že by se po vyučení pekařem mohl vyučit ještě klempířem.

Ze dvou bývalých respondentek je jedna vyučená květinářka a pracuje jako prodavačka v rychlém občerstvení a druhá respondentka je nyní na mateřské dovolené, předtím pracovala jako zdravotní sestra. Vystudovala zdravotní školu a poté ještě dva roky ošetrovatelství.

4.1.1 Dílčí shrnutí výsledků výzkumu

Vychovatelky uvádějí některé případy svých svěřenců, kteří nepracují, viděli dříve u svých rodičů, pak mají problém platit nájemné. Z dotazovaných respondentů jsou všichni přesvědčení o budoucí profesi, jsou odhodláni pracovat, Luboš dokonce uvádí, že si najde práci klidně i jako popelář. Bývalé klientky DD pracují.

Plány do budoucna jsou velice individuální, záleží na více faktorech, například jak dlouho děti pobývaly v rodině před příchodem do DD a jestli byla jejich rodina funkční. DD nabízí klientům přípravu na budoucí profesi, umožňuje jim vzdělání dle jejich volby. DD je

v tomto směru připraví jen do určité míry, naučí je způsobu komunikace, trávení volného času a částečně zacházení s financemi. DD má funkci enkulturační, může být modelem, má funkci vzdělávací, v osvojení návyků a dovedností, které mohou později uplatnit v životě, do určité míry funkci výchovnou ve vztahu k přípravě na život. Tyto poznatky nevycházejí pouze z rozhovorů s klienty DD, ale vycházejí i z terénních poznámek a z rozhovorů s vychovateli.

V oblasti vidění životních perspektiv jsou respondenti odhodláni pracovat, mají představu o budoucí profesi, tato představa je u nich zatím pouze teoretická, bylo by dobré sledovat je dál, jak se jim podaří naplnit své životní perspektivy. Dvě bývalé klientky pracují.

„Najdu si tu práci, i kdyby to mělo být zametání chodníku, nebo budu popelářem, v dnešní době má popelář skoro větší plat než kuchař.“ (Luboš)

„Strýc pracuje jako klempíř, pracuje i o víkendech, dobře si vydělá.“ (Tomáš)

„Já bych chtěla dělat servírku, nejlépe někde v lázních, kamarádka dělá v Luhačovicích a dobře si vydělá.“ (Týna)

„Z našeho domova, úplně se zapojí tak zhruba čtvrtina, to jsou ti, kteří opravdu fungují, za tu dobu co jsem tady, když to srovnávám, žijí spořádaně, pracují, pak to jsou ti, co občas pracují, taky čtvrtina a zbytek jsou ti, co to bohužel nezvládnou.“ (vychovatelka č. 3)

4.2 Vzdělání a představa o dalším vzdělání

Klienti mohou v dětském domově zůstat i po dobu vysokoškolského studia, nemusejí z domova odejít v osmnácti letech. Zajímalo mě, jakého vzdělání chtějí respondenti dosáhnout.

Z deseti dotazovaných respondentů jich je pět ještě na základní škole. Po základní škole mají vybrané učební obory, jedna respondentka chce učební obor s maturitou, jedna respondentka chce jít studovat na střední zdravotní školu a později pracovat jako zdravotní sestra. Další respondenti se učí na učebních oborech, například kuchař – číšník nebo na pekaře, pouze jedna dívka studuje gymnázium v UH a po absolvování chce studovat vysokou školu s jazykovým zaměřením. Z respondentů z jiných DD o dalším studiu přemýšlí pouze jeden, po ukončení oboru pekař ještě zkusí vyučit se klempířem.

4.2.1 Dílčí shrnutí výsledků výzkumu

DD spolupracuje například se Středním odborným učilištěm ve Valašských Kloboukách, kam klienti jezdí na víkendy pokaždé zaměřené na jiný učební obor a řemeslo, snaží se jim přiblížit v teoretické i praktické části. Z uskutečněných rozhovorů vyplývá, že respondenti navštěvují spíše učňovské obory, pouze jedna respondentka studuje gymnázium a chce pokračovat ve vysokoškolském studiu. Jedna bývalá klientka DD vystudovala střední zdravotní školu a poté ještě dvouletý obor ošetrovatelství.

Dosažené vzdělání může souviset i se špatnou informovaností o možnostech vzdělání, klienti mají informace spíše plošné, nabídka vzdělání je málo adresná k jednotlivým svěřencům, málo vychází z poznání jednotlivců, nepracuje se s tím podrobněji. Při výběru vzdělání je důležitá zralost osobnosti, zda ví, jak naplnit svůj život, jaké má hodnoty, jak je veden vychovateli nebo rodiči. Záleží tedy i na prostředí, ze kterého děti vycházejí, jaké měly vzory a jak se jejich dopad odrazí na jejich volbě vzdělání či dalšího povolání.

V přípravě na vzdělávání spatřuji rezervu DD, nabídka vzdělání by měla být více adresnější jednotlivým klientům, více individuálnější.

„Máme zkušenosti s dětmi, které vystudovaly vysoké školy, střední školy, vysokoškoláků není tolik, fungují v pohodě. Většinou selhávají děcka, která jsou ze zvláštních škol, mají

nižší profese, oni nemají ten vzor doma, chybí pracovní návyky, proč by chodily do práce, když naši jsou taky na podpoře.“ (vychovatelka č. 2)

„Chci jít na zdravotní školu, chci si udělat maturitu. Ještě nevím, to by se uvidělo, jestli pak budu studovat dál.“ (Martina)

„Já chci jít na kuchařku nebo na kosmetičku.“ (Jana)

„Chtěl bych se vyučit kuchařem.“ (Luboš)

„Přemýšlím, že asi klempířinu, učební obor.“ (Tomáš)

„Já chci studovat, vysokou, chci studovat jazyky, chci jít do světa.“ (Maruška)

4.3 Vize budoucího bydlení a přehled o cenách bydlení

Klientům dětského domova je před odchodem zajištěno bydlení. Bydlení zajišťuje dětský domov ve spolupráci s městským úřadem nebo s domy na půl cesty, pro klienty, kteří nejsou schopní se sami o sebe postarat, většinou klienti s nízkým intelektem, je hledáno jiné řešení bydlení. Pro děti z DD v UH je to například bydlení v zařízení sociální péče na Velehradě. Ještě je možnost využít startovací byt u DD, kde mohou bydlet 2-3 klienti a platí nájemné.

Dotazovaní respondenti mají představu o dalším bydlení takovou, že někteří chtějí zůstat v domově do ukončení studia, to se týká 3 respondentů, pak chtějí zkusit bydlení ve startovacím bytě u domova, 5 respondentů, nebo v domově na půl cesty, tuto možnost uvádí pouze jeden respondent, ostatní ji uvádějí spíše až jako další možnost, když nevyjde bydlení ve startovacím nebo městském bytě. Domy na půl cesty klienti z DD v UH využívají výjimečně. Vychovatelka č. 1 chtěla zřídit DPC v UH, ale klienti DD neměli zájem. Podle ní je to pouze prodloužení ústavní výchovy, dítě se za rok na vlastní nohy nepostaví. Pravidla v DPC jsou nastavena přísně, dvakrát udělají nějaký prohřešek a potřeť už musí DPC opustit.

Na otázku o ceně bydlení, uvedla jsem jako příklad pronájem bytu 2+1 v UH, 7 respondentů odpověděla částku mezi 7.000 až 9.000,- Kč měsíčně, tato cena odpovídá nabídkám realitních kanceláří. Jeden respondent uvedl, že neví, kolik stojí měsíčně pronájem bytu, jeden uvedl, že asi ví a jeden uvedl částku 5.000,-.

4.3.1 Dílčí shrnutí výsledků výzkumu

Některé představy klientů se neshodují s představami vychovatelů. Respondenti jsou ve věku nízkém pro přesnou představu o budoucí realizaci bydlení. Představa budoucího bydlení je pro ně zatím jenom představa, pro některé z nich možná nereálná. Bylo by dobré tyto respondenty dále sledovat po opouštění DD, zda se jim podaří sehnat si bydlení dle svých představ, zda budou včas platit nájem a zda si toto bydlení udrží. Jako výhodu spatřuji i možnost bydlení ve startovacím bytě při DD, kde si mladí dospělí mohou zkusit žít samostatně od 17 let. Organizace dětského domova je základnou pro klienty, možnost bydlení v domech na půl cesty je zřejmě základnou jen na půl. Zájem o bydlení v domech

na půl cesty uvádějí spíše až jako druhou možnost. Vychovatelky uvádějí nízký zájem z řad jejich klientů o bydlení v domech na půl cesty.

V oblasti budoucího bydlení a přehledu o cenách bydlení nespátřují shodu s předešlými výzkumy uváděné v teoretické části, neboť DD se daří zajistit bydlení pro své klienty, napomáhá jim v tom dobrá spolupráce s městským úřadem. Další možností bydlení po odchodu je například bydlení v domě na půl cesty a i tady funguje spolupráce mezi DD a DPC dobře. Přehled o cenách respondenti částečný měli, přispívá k tomu účast na kurzech start do života nebo finanční gramotnost.

„V Hradišti máme perfektní zkušenosti, že město nám vždycky vyjde vstříc, od města dostaneme byt, nějakou garsonku.“ (vychovatelka č. 2)

„Bydlení asi bych zkusil garsonku u domova, startovací byt a jinak ještě nevím, možná dům na půl cesty zatím nevím, jak to budu řešit.“ (Luboš)

„Zůstanu tady až do dokončení vysokoškolského studia.“ (Maruška)

„Holku jsme nastěhovali do DPC, nastěhovala se tam s výbavou, sehnalo se jí tam zaměstnání, do práce šla pětkrát, pak měla áčko, přestala chodit do práce, pak neměla peníze, rozprodávala výbavu, sem k nám neměla odvalu jít, chytla se party, pak už se to vezlo jedno s druhým.“ (vychovatelka č. 2)

„Z řad našich dětí není o tyto domy zájem. Podle mě je to pouze prodloužení ústavní výchovy, dítě se za rok na vlastní nohy nepostaví. Nyní už v našem kraji jsou zřízené tyto domy, ale dříve ani tato možnost nebyla. Chtěla jsem založit dům na půl cesty v UH, ale po nezájmu ze strany našich dětí, a i z jiné strany, jsem tento záměr vzdala.“ (vychovatelka č. 1)

„Jedna bývalá chovanka dostala po odchodu z domova sociální byt, kde nájemné činilo 3.500,-. Její příjem byl 7.500. Neuměla vyjít s penězi, začala šlapat.“ (vychovatelka č. 1)

4.4 Příprava v praktických dovednostech v dětském domově

Respondentům jsem se zeptala, zda si myslí, že je příprava v DD dostatečná a pak jsem se jich ptala na jednotlivé praktické dovednosti. Příprava v domově probíhá v praktických činnostech, jako je vaření, praní, žehlení, úklid, nakupování. Klienti si o víkendech s vychovatelkou vaří, v pátek si nakoupí potřebné suroviny. Každý den mají rozdělené služby v kuchyni, v koupelně a na prádlo. V tomto mají více povinností než děti v rodinách.

Na otázku, zda si umějí uvařit, respondenti většinou odpovídali, že umí, umí si i vyprat, vyžehlit, nakoupit potraviny. Z dalších praktických dovedností, jako jsou například vyplňování formulářů, založení účtu v bance, znalost náležitostí nájemní či pracovní smlouvy, respondenti ve většině případů odpovídali kladně, spoustu z těchto dovedností se naučili na kurzech.

4.4.1 Dílčí shrnutí výsledků výzkumu

S celkovou přípravou na samostatný život souvisí zralost osobnosti, která je otázkou individuality jednotlivce a času, v rámci procesu zrání nestačí jen kompetence, ale i překonání předchozích návyků a postojů, otázka vůle, životní orientace, perspektivní orientace, která má vliv na orientaci ke smyslu života. Součástí zrání je najít si smysl života, nemůže předat rodič ani vychovatel, pouze může jednotlivce navést, k nalezení smyslu života musí dojít jedinec sám. DD může pouze ukázat možnosti, volit různé aktivity, záleží na identitě chovanců, jejich zodpovědnosti, vyzrálost je naplněna s vytvářením identity, se sebepojetím. V DD převažuje spíše materiální příprava, ta duchovní bohužel chybí, je to dáno i větším počtem dětí ve skupině na jednoho vychovatele. V této oblasti jsou v DD rezervy, které možná zmírní zavedení profesionální pěstounské péče, kdy se více starších dětí dostane do rodin a poznají více i duchovní přípravu pro život, získají nové poznatky pro hledání smyslu života.

„Mají základy dobré, co se tady naučí, musí vědět, že některé oblečení mají do školy, některé na doma. Po zimě si ukládají boty, musí je mít vyčištěné. Toto se učí taky. V čem je problém, že je nebaví žádná taková práce, je nebaví z toho nic, berou to jako teror,

například neradi chodí dělat něco na zahradu a to se tam jenom zametá, vytrhává trávu z květinového záhonu. (vychovatelka č. 2)

„Když s nimi chodíme nakupovat, učíme je, aby se orientovaly v cenách, v gramáži, vidí, že je to brokolice, nepřemýšlí, jestli tam je cena na váhu nebo po kusech, nevědí, jak vypadá čínské zelí. Hodně dostávají všechno hotové, je potom problém, oni pak nevědí, jak se to zpracuje, jak to vznikne. Mléko podle nich není od krávy, je z obchodu.“ (vychovatelka č. 2)

„Tak já nevím, po té materiální stránce určitě, asi jo, tak tady každému chybí ta láska rodičů. My budeme do života více připravení, protože nespolehneme na jiného člověka, spíš sami na sebe spolehneme, nejsme závislí na rodičích, dříve a rychleji dospějeme. Ale jinak asi jo, dobře nás připraví.“ (Maruška)

„Po psychické stránce nás prostě nepřipraví, jenom nám řeknou, co máme dělat, ale třeba máme tady, jak jsme sem různě přišli, tak něco máme z rodiny.“ (Týna)

„Tož já to řeknu takle, jako většinou připraví i nepřipraví.“ (Luboš)

„Myslím, že jo. Oni nás připraví, ale možná budeme mít v sobě nějakou zaraženinu, a ta jejich snaha bude vlastně k ničemu.“ (Jana)

Bývalé klientky dětského domova se o přípravě v domově vyjádřily takto.

„Ano i ne, dětský domov má moc dětí a nemá čas se věnovat všem dětem. V domově chybí více pracovníků, jedna teta na celé patro nestačí.“ (Míša)

„Tak určitě příprava nějaká je, ale není to jako odchod do života z rodiny a taky záleží, kolik let v domově vyrůstáte. Ta příprava je v reálu úplně jiná, já už jsem si spoustu věcí přinesla z rodiny, nevím, jak je to třeba teď, ale občasné víkendy zaměřené na přípravu dostačující nejsou.“ (Lucie)

4.5 Spolupráce s organizacemi a účast na kurzech zaměřených na přípravu pro život

DD spolupracuje s organizacemi, které nabízejí kurzy a pobyty pro děti z dětských domovů, zaměřené na přípravu na samostatný život, kde se učí například finanční gramotnosti, pohovory do zaměstnání, vyřizování na úřadech a v bance. Výzkumem jsem chtěla zjistit, jak klienti dětských domovů využívají nabídky těchto kurzů a jak často se účastní a zda jsou tyto kurzy pro ně přínosné.

Z dotazovaných respondentů se účastnili téměř všichni nějakého kurzu, který je zaměřený na přípravu na odchod z DD. Pouze jedna respondentka uvedla, že se zatím kurzu nezúčastnila, protože jí je čerstvě 15 let v DD je krátce. Klienti domova se kurzů účastní od 15ti let. Respondenti kurzy hodnotili pozitivně, podle jejich názoru přínosné jsou. Vychovatelka č. 2 uvádí, že děti jsou až přeprojektované, mají stále nějaké akce, kurzy, pobyty a na reálný život anebo jenom na popovídání s vychovatelkami jim nezbývá čas.

4.5.1 Dílčí shrnutí výsledků výzkumu

V teoretické části vypisují organizace a nabídky jejich kurzů. Respondenti, kteří se zúčastnili kurzu, až na jednoho všichni z výzkumného vzorku, uvádějí přínos po absolvování těchto kurzů nejen v přípravě na samostatný život, ale i v seznámení se s dětmi z ostatních DD a i v komunikaci se školiteli. Tyto organizace nabízejí široký výběr projektů zaměřených na přípravu na samostatný život. Například kurzy, kde klienti dostanou určitou finanční částku na týden a musí si s ní sami hospodařit.

Spatřuji velký přínos v těchto projektech a kurzech, jeví se jako velmi prospěšné pro hlubší přípravu dětí na samostatný život. Co nestihnou naučit děti vychovatelé, tak pomohou naučit děti tyto organizace. Děti se učí vzorům komunikace, pracovním návykům, vytváření nových vztahů a jiné prospěšné pro budoucí život. Získají jiný pohled, než který vidí v DD, rozšíří si své obzory a obohatí se novými zkušenostmi.

„My starší nad patnáct let jezdíme do Prahy na takový projekt Start do života, my už jsme tam byli poněkolkáté, myslím, že je to super, že nás dobře připraví. Děláme i pohovory do práce, je to určitě přínosné. Užijeme si tam i spoustu zábavy, poznáme tam nové kamarády

z celé republiky. Jezdíme i na týden do Dobronic, tam je to spíše zaměřené na sportovní aktivity.“ (Maruška)

„Teď jsem byla s děčkama na horách, s ostatními děčkama, super, líbilo se mi to.“ (Týna)

„Já jsem byla na finanční gramotnosti od Srovnala, na začátku školního roku, dostali jsme různé otázky a měli jsme je vypracovat, kolik stojí byt, kolik se za něj bude platit, otázky tohoto typu a bylo to ještě od Karolíny Motalové, tam taky jezdíme. Vždycky si tam dobře povykládáme, jezdí tam děti z různých domovů, je to zajímavé, i ty lidi, co nám to tam vysvětlovali, i na tom Srovnalovi i na té Motalové, byli v pohodě, dobře nám to vysvětlili.“ (Jana)

„Kurzů je dostatek, až přeprojektované. Člověk řeší stále nějaké projekty, nestíháme pak dělat jiné věci jako je například zavazování tkaniček, skládání prádla, nebo si s dětma jenom sednou a popovídat.“ (vychovatelka č. 2)

4.6 Přehled o cenách

Respondentů jsem se ptala, zda mají představu o částce vydané na jednoho člověka na měsíc, zahrnující jídlo a oblečení. Respondenti uváděli částku od 3.000,- do 7.000,- Kč. Tato částka je reálná. Dále jsem se respondentů ptala, zda znají ceny potravin a oblečení a většinou odpovídali, že ano. Děti z DD chodí nakupovat oblečení i potraviny s vychovatelkami, takže určitou představu o cenách mají.

4.6.1 Dílčí shrnutí výsledků výzkumu

Respondenti z našeho výzkumného vzorku částečnou představu o cenách mají, jak budou po odchodu z DD vycházet s finančními prostředky, zatím nevíme. Klienti DD zatím hospodaří pouze s částkou, kterou dostávají jako kapesné a jeho výše je rozdělena podle věku. Za tyto finanční prostředky si nakupují například cigarety nebo colu, to, co v DD nedostávají. Při nakupování v obchodě neplatí v hotovosti, ale mají v obchodě zavedený účet nebo se částka zapisuje do sešitu. Takže nemají přesnou představu o hodnotě peněz. K finanční gramotnosti přispívají organizace se svojí nabídkou kurzů, dále přispívají velkou měrou vychovatelé, kteří se snaží děti vést ke správnému hospodaření s penězi, dále záleží na jednotlivých klientech a prostředí, ze kterého pocházejí.

Příprava finanční gramotnosti záleží též na zralosti osobnosti, na jejích zkušenostech a vzorech. Klienti nemají možnost zcela se naučit hospodařit s financemi, protože s financemi nehospodaří, pouze s malou částkou kapesného. Spatřuji nedostatky v přípravě na hospodaření s financemi, bylo by vhodné, kdyby klienti starší 15 ti let dostávali na měsíc určitou částku peněz a z té si nakupovali jídlo a oblečení sami, měli by pak lepší představu o hodnotě peněz. Tato představa je bohužel nereálná, nekorresponduje s legislativou ústavní péče.

„Nevím, možná, je to horší, vyjít s tím na celý měsíc.“ (Ivan)

„Asi tak pět, šest tisíc, přesně nevím.“ (Jana)

„Pro jednoho člověka to může být tak pět tisíc, když k tomu počítám i zábavu.“ (Týna)

„Děti z domova nemají představu o financích. V létě chodili na brigády, vydělané peníze hned utratily za cigarety, colu a jiné blbiny.“ (vychovatelka č. 1)

„Stovku si měsíčně odložím a zbytek utratím za cigarety a tak. Neutratím to hned. Koupím si cigarety. Pak si koupím třeba tričko.“ (Ivan)

4.7 Vztahy dětí a vychovatelů v DD a následná zpětná vazba

Při rozhovoru s vychovatelkami mě zajímalo, jak jsou informovány o dalším životě svých svěřenců či jestli samostatní svěřenci se k nim vrací pochlubit se nebo přiznat neúspěch. V DD v UH se každoročně pořádá sraz vychovatelů a bývalých klientů. Vychovatelka č. 1 uvedla, že obrečí každé dítě, které odejde z DD. Problémy svých svěřenců si nosila domů. Nyní je v kontaktu se spoustou svých bývalých svěřenců, píše si maily, volají si a občas se navštěvují. Měla s dětmi vždy dobré vztahy, byla na ně přísná, vyžadovala pořádek a nepreferovala žádné dítě. Všechny vychovatelky uvedly, že se snaží pomáhat dětem i po odchodu, pokud se k nim vrátí s prosbou o pomoc či o radu, vždy se snaží najít nějaké řešení a pomoci jim. Dvě vychovatelky uvedly, že nejlepší jsou společné pobyty v přírodě, kdy děti nemají žádné povinnosti, kroužky a nemusí se vařit, tam se nejlépe poznají děti.

Dále vychovatelky uvedly, že nejlepší čas na popovídání či svěření se s problémy, je doba kolem večere, kdy nezastávají názor, že u jídla se nemluví. Snaží se o zajištění rodinné atmosféry. Druhou dobou pro popovídání si je doba kolem osmé večer, kdy děti mají splněné povinnosti a scházejí se u televize s vychovatelkou. Malé děti se přitulí a velké se mohou vypovídat. V DD vycházejí klienti s vychovatelkami dobře.

4.7.1 Dílčí shrnutí výsledků výzkumu

Z provedeného výzkumu vyplývá, že klienti mají s vychovatelkami v DD dobré vztahy, vychovatelky jsou jim ochotné pomoci i po odchodu z DD. Klienti se k nim občas vrací pochlubit se svými úspěchy i neúspěchy. Výzkum svědčí o kvalitách dotazovaných vychovatelek. Snaží se klientům předávat spoustu zkušeností, navodit atmosféru pro bližší kontakt, aby děti v DD měly základy jako děti z rodin. Dále se snaží o naplňování vyšších potřeb, jako je například sociální potřeba, potřeba komunikace, potřeba mít někoho, na koho se můžu spolehnout. O naplnění této potřeby svědčí i to, že se svěřenci na své vychovatelky obracejí i po odchodu z DD. Nedostatkem DD v této individuální přípravě je málo prostoru pro individuální rozvoj svěřenců, uvádějí málo vychovatelek na dítě.

Mezi vychovateli a svěřenci mohou vzniknout hlubší vztahy, o tom svědčí i výpovědi vychovatelky č. 1, která je denně v kontaktu se svými bývalými svěřenci, volají si nebo se i navštěvují. I ona sama uvádí, že se všem svým svěřencům snažila dát to, co svým dětem.

„Děti o mně napsaly básničky a písničku, některé byly otisknuté v časopise Zámeček. Každé dítě, které odchází z domova, obrečím. Opravdu jsem za těch třicet let do domova vrostla. Tuto práci člověk musí dělat srdcem, nejenom si to tam „odsedět“.“ (vychovatelka č. 1)

„Zavedla jsem se svými chovanci večery při svíčkách, pořádali jsme je jednou za týden a děti se mohly svěřit s tím, co je trápí, štve, problémy ve škole a jiné. Děti si tyto večery oblíbily a bylo to pro ně jistě přínosné.“ (vychovatelka č. 1)

„Vždycky jsem se snažila dětem z dětského domova dát to, co dávám svým dětem, podnikali jsme výlety do přírody, každoročně jezdili na turistické srazy, vedla jsem je k pořádku a k tomu, aby si vážily věcí.“ (vychovatelka č. 1)

„Děti musí vědět, že tu mají zastání, ale že mají také určité hranice, a když tyto hranice překročí, že bude trest.“ (vychovatelka č. 2)

„Člověk se snaží, aby byly v pořádku, fajn, málokdy se to podaří.“ (vychovatelka č. 2)

„Se všemi dětmi nemáme zpětnou vazbu, ale tak zhruba polovina děcek se občas staví, bydlí tady okolo, i třeba od Jihlavy, Třebíč, širší okolí, když mají cestu, co jsou tady blíž, tak o nich víme.“ (vychovatelka č. 3)

„Horší, když jsou nějaké problémy, když se někdo rozvádí. Tak zase se snažíme, aby se to nějak vyřešilo, abychom jim pomohli.“ (vychovatelka č. 2)

„Kolem večere je čas, že se zůstane sedět a můžeme si v klidu popovídat nebo pak ještě večer u televize. Oni když samy chtějí, tak přijdou, když něco potřebují, začnou vykládat, tak vědí, kam mají přijít.“ (vychovatelka č. 3)

4.8 Očekávání pomoci druhých

Kdo si myslíte, že vám nejvíce pomůže po odchodu z DD? Tato otázka mě zajímala proto, že některé děti nemají rodiče nebo příbuzné, na které se mohou obrátit pro radu a pro pomoc. Tyto děti se po odchodu z dětského domova mohou při problému obrátit na sociální pracovníci, mohou využít poraden při některých organizacích, jako je například Sdružení Pod křídly anebo se mohou obrátit na tety z DD.

Z deseti respondentů se o pomoc může obrátit na svoji rodinu pouze 7, ale není to stoprocentní. Veronika uvádí, že jí možná po odchodu pomůže taťka, Monice z 50% pomůže mamka, Maruše pomůže sestra, Martině možná rodina, možná matka, pokud na tom bude zdravotně dobře, Janě pomůže otec a jeho nová rodina a kamarádi, Týna uvedla otce, který jí možná pomůže, jinak si bude muset poradit sama. Luboš se nemá na koho obrátit, Kája rodiče nemá, tak se jedinečně obrátí na strýce z domova, Ivan se může poradit s tetami z DD a s rodiči, Tomáš s tetami a s prarodiči, rodiče nemá.

4.8.1 Dílčí shrnutí výsledků výzkumu

Mladí dospělí odcházejí z důvěrně známého prostředí, které jim poskytovalo jistotu a řád, do neznámého prostředí. Respondenti se budou moci obrátit o pomoc či o radu na své vychovatelky, ty se jim snaží pomáhat i po odchodu z DD. Někteří se budou moci obrátit na své rodiny. Ale spíše se budou snažit pomoci si sami. Příprava na samostatnost je v DD podle respondentů větší než v rodinách, respondenti uvádějí, že se budou muset spoléhat sami na sebe. I zde záleží na více faktorech, zda děti mají rodiče, kteří se o ně nemohli postarat pouze ze sociálních důvodů, ale mohou se na ně kdykoliv obrátit o radu, nebo zda děti mají rodiče, kteří nejsou schopní se o děti postarat anebo ani nechtějí a další možností je, že děti rodiče vůbec nemají. Mohou jim pomoci ostatní příbuzní. V této přípravě záleží na individualitě jedince, jeho zralosti. Mladí dospělí mohou mít problém v hledání smyslu života, záleží na jejich individualitě a předchozích zkušenostech z rodiny nebo z DD, jak se jim toto podaří. Vychovatelé se jim i nadále snaží pomoci při nezdaru, při zklamání ze zaměstnání, ze vztahů. Snaží se brát jednotlivce jako osobnost a učí je uvědomit si svou hodnotu, pomáhají jim vytvořit žebříček hodnot a aktivizují je ke schopnosti stále na sobě pracovat a změnit se k lepšímu.

„Ti, kteří k nám přijdou a mají problémy, tak se jim snažíme pomoci. Jsou ale tací, kteří se za to stydí, nejsou schopni to přiznat nahlas, a nejdou k nám, chytanou se nějaké party a dopadnou špatně, to už máme takové zkušenosti.“ (vychovatelka č. 2)

„Člověk pořád hledá nějaké možnosti. Horší, když jsou nějaké problémy, když se někdo rozvádí. Tak zase se snažíme, aby se to nějak vyřešilo, abychom jim pomohli.“ (vychovatelka č. 2)

„Asi mamka tak padesát na padesát spoléhat můžu, jinak vůbec nevím.“ (Martina)

„Tak já se nemám na koho obrátit, měl bych se na koho spoléhat, ale já ty lidi nechci využívat, já se chci postavit na vlastní nohy, když klesnu, tak vždycky se z toho nějak vyškrábu, sám.“ (Luboš)

„Já vím, že matka mně nepomůže, to je zbytečné nad tím přemýšlet, pak možná otec a jeho rodina, a moji bratřenci od nevlastní sestry a tety, kromě mamky skoro všichni, širší rodina.“ (Jana)

Z bývalých klientek dětského domova, jedna respondentka uvádí, že se mohla poradit se svojí sestrou, se kterou bydlela v bytě, se svojí starší sestrou, která již žila samostatně a se svým přítelem. Druhá respondentka se nemohla obrátit na svoji matku, ta ji bohužel odmítala, později jí nejvíce pomohl Bůh a její současný manžel.

„Nikdo, starala jsem se sama o sebe, jenom já a Bůh.“ (Míša)

„Přítel mi pomohl, sestra, babička a děda. Při problému se kdykoliv můžu obrátit na tety. Do domova chodím často, mám tam ještě dvě sestry. Ostatním dětem říkám, ať si nejdříve dodělají školu a potom odcházejí.“ (Lucie)

4.9 Neurčité vyjádření emoce z odchodu z dětského domova

Zajímalo mě, zda se mladí dospělí na odchod z domova těší nebo se jej obávají. Jejich pocity jsou smíšené, někteří se na odchod těší, představují si volnost, svobodu rozhodování, ale zároveň se odchodu obávají, a zda si myslí, že to zvládnou. Spíše si neumějí reálný život představit, protože život za bránou dětského domova je opravdu jiný. Na otázku, zda si myslí, že se zvládnou postavit se na vlastní nohy, byly odpovědi respondentů spíše váhavé, že snad to zvládnou, musejí doufat, že to zvládnou, pouze jeden respondent uvádí, že si věří.

4.9.1 Dílčí shrnutí výsledků výzkumu

U respondentů se opravdu nejistota ukazuje, většinou odpovídají, že se těší i bojí odchodu zároveň. Jsou u nich určité obavy, zda ten samostatný život zvládnou, zda v životě uspějí. Najednou dětem chybí organizování volného času, chybí jim vzory, které měly v dětském domově. Pokud se vrátí do rodiny, která z nějakého důvodu plně nefunguje, často podléhají vzorům v této rodině a předchozí snaha vychovatelů může být k ničemu. Pokud začnou žít samy, udrží si byt a zaměstnání, které jim zajistili vychovatelé z DD, jsou na dobré cestě. Opět záleží na více faktorech, jak dlouho byly v dětském domově, z jakých rodinných poměrů pocházejí a na jejich individualitě. Spatřuji přínos domů na půl cesty, kde je klientům k dispozici sociální pracovník, který jim pomůže v případě problémů.

Pro děti z dětského domova je důležité, aby věděly, že mají zodpovědnost za svůj život, že mají možnost svobodného rozhodnutí, co se svým životem udělají a aby našly ten správný smysl života, jak uvádí Frankl. Smysl života je vázán se 3 typy hodnot a člověk volí mezi nimi, tyto hodnoty jsou spojené se zaměstnáním, spojené s přírodou, uměním a pak jsou to hodnoty postoje, které se projevují v zátěžových situacích, jak člověk přijímá utrpení, nezdár a umí se s tím vypořádat. Je těžké ze dne na den být zodpovědný sám za sebe, za svůj život, vyrovnávat se problémy života. Záleží na zralosti jedince, jak se s tímto vypořádá a jak se zapojí do společnosti. Toto je stále jedním z nedostatků péče v dětském domově, i když se vychovatelé snaží předat dětem hodně potřebného pro život, nemohou jim dát všechno, co dětem v úplné funkční rodině.

V této připravenosti spatřuji v DD určité mezery a i v lidech pracujících v DD, záleží na jejich duchovním rozměru, na využití jejich možností. V DD převažuje věcné zabezpečení,

zahrnuje primární potřeby, bezpečí, biologických potřeb, nad nimi by měla být uskutečněná potřeba vyšších potřeb, jako je například sociální potřeba, potřeba komunikace, potřeba mít někoho, na koho se můžu spolehnout, potřeba realizace, toto všechno vytváří podmínky pro uspokojování vyšších potřeb a vede k lepší připravenosti na samostatný život. Nedostatkem DD v této individuální přípravě je málo prostoru pro individuální rozvoj svěřenců, mnozí z nich uvádějí nedostatek lásky rodičů.

„Takové divné to bude, vzpomínky, všechno bude jinačí, nevím, neumím si to představit, bude mi to chybět, nevím, co bude. Bude mi to scházet, mám strach odejít, je to takový krok do neznáma.“ (Ivan)

„Tak já nevím, tak mám z toho trošku obavy, v životě je to všechno složité hodně, tak celkově, ale taky se těším, až si budu sama vydělávat, nebude mi do toho nikdo mluvit. *Myslíš, že to zvládneš?* - když si půjdu za tím, co chci, tak si myslím, že jo.“ (Maruška)

„Teď když jsem tady a přemýšlím o tom, si uvědomuju, jak je to složité, když odtud odejdu, nevím, ty začátky budou asi hodně těžké, jestli to zvládnou, já přitahuju takové blbé party, já se znám.“ (Týna)

„Jak si to zařídím, tak to budu mít.“ (Monika)

„Chci se postarat sama o sebe, sama vím, že to lehké není, když se budu držet té party jako teďko, tak to zvládnou.“ (Jana)

„Já si věřím.“ (Tomáš)

„Bylo mi to jedno, neměla jsem zázemí nikde.“ (Míša)

„Oni když odejdou, mají šílenou volnost, on je nikdo nekontroluje, oni přestanou kontrolovat sami sebe, udržet je v nějakém řádu, pokud nad nimi je tady bič, pokud musí chodit do školy, dodržovat své povinnosti, oni jsou po odchodu najednou svobodní, někteří se snaží, vědí, jaké to bylo doma, kde vyrůstaly, snaží se vyvíjet nějaké úsilí, že to nejde samo, oni na to musí prostě dojít.“ (vychovatelka č. 2)

ZÁVĚR

Přípravenost dětí z dětských domovů na vstup do samostatného života je stále hodně diskutované téma. Například Koluchová (2011) uvádí nepřipravenost a nezralost dětí z dětských domovů do života. Ne všechny děti, které strávily část života v dětském domově, jsou připravené na samostatný život a schopné se dobře začlenit do společnosti. Tato problematika mě zajímala i z toho důvodu, že bych ráda pracovala v dětském domově a tato práce mi rozšířila povědomost o této problematice a výzkum byl přínosný.

Z výzkumného vzorku této práce lze říci, že klienti dětských domovů jsou v některých oblastech dobře připraveni na samostatný život. Záleží na mnoha faktorech, například jak dlouho děti pobývaly v dětském domě a jak dlouho v rodině, na prostředí, z kterého pocházejí, na jejich osobnosti a osobní zralosti. Tento výzkumný vzorek je malý, nelze tedy výsledky zobecňovat.

Matějček, Bubleová a Kovařík (1997), uvádějí nezaměstnanost u bývalých klientů dětských domovů, chybění rodičovských vzorů – rodiče nepracují, neschopnost z vlastních počátečních prostředků zajistit si vysoký standard bydlení a spotřeby, na který si zvykli v dětském domově.

Z dotazovaných respondentů jsou všichni odhodláni pracovat, jeden respondent dokonce uvádí, že si najde práci klidně i jako popelář. Bývalé klientky dětských domovů zaměstnání mají.

V oblasti vzdělání ukazují výzkumy Matějčka, Bubleové a Kovaříka (1997), že děti z dětských domovů dosahují spíše nižších stupňů vzdělání.

Z uskutečněných rozhovorů vyplývá, že respondenti navštěvují spíše učňovské obory, pouze jedna respondentka studuje gymnázium a chce pokračovat ve vysokoškolském studiu. Jedna bývalá klientka dětského domova vystudovala střední zdravotní školu a poté ještě dvouletý obor ošetrovatelství.

Vocilka (1999) uvádí, že dětské domovy mají problémy s hledáním bydlení pro své svěřence, tento problém se v dětském domově v Uherském Hradišti nepotvrdil. Možnosti bydlení jsou posíleny tím, že je mezi dětským domovem a Městským úřadem Uherské Hradiště dobrá spolupráce, město pomáhá realizovat záměry vychovatelů v poskytování bytů pro klienty. Dětský domov dobře spolupracuje i s domy na půl cesty, kde se jim daří zajistit bydlení pro některé svěřence.

Gottwaldová a kol. (2006) uvádí neznalost cen nájmu, právní neznalost smluv.

Dotazovaní klienti měli přehled o cenách bydlení, jako vzorek byl vybrán pronájem bytu 2+1 v Uherském Hradišti, uvedli cenu odpovídající nabídkám realitních kanceláří. Znali základní náležitosti nájemní a pracovní smlouvy.

Klienti, kteří se zúčastnili kurzu, uvádějí přínos po absolvování těchto kurzů nejen v přípravě na samostatný život, ale i v seznámení se s dětmi z ostatních dětských domovů a i v komunikaci se školiteli. Tyto organizace nabízejí široký výběr projektů zaměřených na přípravu na samostatný život. Klienti se učí vzorům komunikace, pracovním návykům, vytváření nových vztahů a jiné prospěšné pro budoucí život. Získají jiný pohled, než který vidí v dětském domově, rozšíří si své obzory a obohatí se novými zkušenostmi. Kurzy klientům pomáhají i v oblasti finanční gramotnosti.

Gottwaldové a kol. (2006) uvádí u dětí z dětských domovů neznalost cen zboží, neschopnost hospodařit s finančními prostředky.

Klienti měli celkem reálnou představu o cenách potravin, oblečení i nájemného. Schopnost hospodařit s financemi se ukáže až po odchodu z domova, zatím hospodaří pouze s malou částkou kapesného.

Z provedeného výzkumu vyplývá, že klienti mají s vychovatelkami v dětském domově dobré vztahy. Klienti se k nim občas vrací pochubit se svými úspěchy i neúspěchy. Výzkum svědčí o kvalitách dotazovaných vychovatelek. Snaží se klientům předávat spoustu zkušeností, navodit atmosféru pro bližší kontakt, aby klienti v dětském domově měli základy jako děti z rodin. Dále se snaží o naplňování vyšších potřeb, jako je například sociální potřeba, potřeba komunikace, potřeba mít někoho, na koho se můžou spolehnout. O naplnění této potřeby svědčí i to, že se svěřenci na své vychovatelky obracejí i po odchodu z dětského domova. Nedostatkem dětského domova v této individuální přípravě je málo prostoru pro individuální rozvoj svěřenců, uvádějí málo vychovatelek na dítě.

Koluchová (2011) poukazuje na nejistotu respondentů po odchodu z dětského domova.

U respondentů z mého výzkumného vzorku se opravdu nejistota ukazuje, většinou odpovídají, že se těší i bojí odchodu zároveň. Jsou u nich určité obavy, zda ten samostatný život zvládnou, zda v životě uspějí. Vychovatelky jsou ochotné klientům pomoci i po odchodu z dětského domova.

Doporučení

Pro děti z dětských domovů by bylo vhodné ukotvení legislativy a v ní profesionální pěstounská péče a hostitelská péče, která je určena spíše dětem starším, které už nejsou tak atraktivní pro adopci. Děti by občasnými návštěvami v rodinách získaly lepší pohled na reálný život, jiné vzory chování, jiný způsob komunikace, pomohlo by jim to v hledání smyslu života. K práci vychovatelů by mohla přispět i práce dobrovolníků, tzv. neformalizovanou formu ústavní péče.

Bylo by dobré, kdyby klienti dětských domovů hospodařili měsíčně s určitým obnosem peněz a na konci měsíce tento obnos vyúčtovali. Podle platné legislativy tato možnost zatím není reálná, klienti chodí nakupovat na sešit, hospodaří pouze s částkou kapesného.

Bylo by dobré tyto respondenty sledovat dál po odchodu z dětského domova, jak se jim bude dařit uskutečňovat své představy o životě a jak v reálném životě obstojí.

„Největším darem pro dítě je, když je milováno.“ (Don Bosco)

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- 1) BUBLEOVÁ, Věduna, KOVAŘÍK, Jiří, PAZLAROVÁ, Hana, JANÍČKOVÁ, Renata. *Mezinárodní srovnání přístupů a forem realizace pěstounské péče se zřetelem k využití profesionálních pěstounů při řešení situace ohroženého dítěte a reintegrace rodiny*. 63 s. 2002.
- 2) BUBLEOVÁ, Věduna, KOVAŘÍK, Jiří. *Návrh modelu profesionální pěstounské péče u nás*. [online]. c2002 [cit. 2012-01-25]. Dostupné také z: <http://www.adopce.com/beta/adopce/grafy.php?stranka=6>
- 3) DUNOVSKÝ, Jiří, DYTRYCH, Zdeněk, MATĚJČEK, Zdeněk. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. 245 s. Praha: Grada, 1995. ISBN 80-7169-192-5.
- 4) FRANKL, E. Viktor. *Vůle ke smyslu*. 216 s. Brno: Cesta, 1999. ISBN 9788072950843.
- 5) GOTTWALDOVÁ a kol. *Dlouhodobá příprava dětí s nařízenou ústavní výchovou na vstup do samostatného života*. Metodická příručka. 46 s. Centrum J. J. Pestalozziho, o.p.s., 2006.
- 6) GREGG, Michael Carr, SHALE, Erin. *Pubertáči a adolescenti - průvodce výchovou dospívajících*. 197 s. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-350-1.
- 7) KARLEEN, Gribble. *The post-institutionalised child by Karleen Gribble Bensoc Organization Au.*, s. 1 [online]. [cit. 2012-01-13]. Dostupný z: <www.bensoc.org.au>
- 8) KAUFMANN, Jean-Claude. *Chápající rozhovor*. 151 s. Praha: SLON, 2010. ISBN 9788074190339.
- 9) MACHARÁČKOVÁ, Karolína. *Slabikář*. Vydání páté. 76 s. T.A. PRINT s. r. o., 2008.
- 10) MALANÍKOVÁ, Barbora. *Domy na půl cesty ve zlínském kraji*. Zlín, 2009. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, Ústav pedagogických věd, 2009.
- 11) MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 223 s. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. ISBN 80-04-25236-2.
- 12) MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. 98 s. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-83-6.

- 13) MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče*. 183 s. Praha: Portál, s.r.o., 1999. ISBN 80-7178-304-8.
- 14) MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíce potřebuj*. Vydání třetí. 108 s. Praha: Portál, s.r.o., 2003. ISBN 80-7178-853-8.
- 15) MATĚJČEK, Zdeněk, BUBLEOVÁ, Věduna, KOVAŘÍK, J. *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace*. 69 s. Psychiatrické centrum: Praha, 1997. ISBN 80-85121-89-1.
- 16) LANGMEIER, Josef, MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství*. 577 s. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1963.
- 17) MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. 138 s. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995. ISBN 80-85850-76-1.
- 18) MONATOVÁ, Lili. *Pojetí speciální pedagogiky z vývojového hlediska*. 85 s. Brno: Paido, 1996. ISBN 80-85931-20-6.
- 19) MULHEIR, Georgette et al. *De-institutionalising and transforming childrens's services. A guide to good practise*. University of Birmingham, UK: 2007. ISBN: 978-07-04426-26-9.
- 20) PREKOPOVÁ, Jiřina, SCHWEIZER, Christel. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*. 151 s. Praha:Portál, 1993. ISBN 80-85282-77-1.
- 21) RADVANOVÁ, Senta, KOLUCHOVÁ, Jarmila, DUNOVSKÝ, Jiří. 132 s. Praha: SPN 1980. ISBN 14-198-80.
- 22) ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy*. 143 s. Praha: Portál, 2007. ISBN978-80-7367-318-5.
- 23) ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 384 s. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
- 24) ŠVEC, V., HRBÁČKOVÁ, K. Průvodce metodologií pedagogického výzkumu, pracovní sešit. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2007. ISBN 978-80-7318-547-3.
- 25) VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. 467 s. Praha: Portál, 2000. ISBN 978-80-246-0956-080.
- 26) VERNEROVÁ, Klára. Profesionální pěstounská péče jako součást systému náhradní rodinné péče v ČR. Brno, 2008. Diplomová práce. Masarykova

univerzita v Brně, Fakulta pedagogická, Katedra speciální pedagogiky, 2008.

27) VOCILKA, Miroslav. *Dětské domovy v ČR*. 268 s. Praha: Aula, 1999. ISBN 80-902667-6-2.

Internetové zdroje:

- 1) Dagmar Zezulová Fakta a mýty kolem plánovaného rušení kojeneckých ústavů in Aktuálně centrum ČR. 31. 8. 2011. © 1999-2012 [online]. [cit. 2012-01-25]. Dostupné z: <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/dagmar-zezulova.php?itemid=14105>
- 2) Dagmar Zezulová. Půjčíte si na víkend dítě z dětského domova? MF DNES. 20. 2. 2010. © 1999-2012 [online]. [cit. 2012-01-25]. Dostupné z: <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/dagmar-zezulova.php?itemid=9014>
- 3) Dětský domov Smolina ČR. [online] [cit. 2012-01-13] <http://www.ddsmolina.cz/nase-akce-verim-si.html/>
- 4) Dětský domov v Uherském Hradišti ČR. © 2010-2012 [online]. [cit. 2012-01-13]. Dostupné z: <http://www.detskydomov.com/>
- 5) Dětský domov Valašské Klobouky ČR. [online]. [cit. 2012-01-13]. Dostupné z: <http://www.ddsmolina.cz/akce-a-projekty.html>
- 6) Dětský domov ve Vizovicích ČR. [online]. [cit. 2012-01-13]. Dostupné z: <http://www.ddvizovice.wz.cz/>
- 7) Fond ohrožených dětí Klokánek: *ústavní výchova* [online]. [cit. 2011-10-12]. Dostupné z: <http://www.fod.cz/stranky/klokank/pece.htm#4>
- 8) Nadace Jana Pivečky ČR. [online]. [cit. 2012-02-07]. Dostupné z: http://www.pivecka.cz/?page_id=172
- 9) Nadace Terezy Maxové ČR. © 2009-2012 [online]. [cit. 2012-01-13]. Dostupné z: <http://www.terezamaxovadetem.cz/>
- 10) Nadační fond Klausových ČR. © 2004-2008 [online]. [cit. 2012-01-13]. Dostupné z: <http://www.nadacnifondklausovych.cz/>
- 11) Nečas Petr. *Slovo ministra. In MPSV ČR*. [online]. [cit. 2011-10-04]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/5398>

- 12) Novotná, Anna. In Zlínský deník. Dům na půl cesty. © 2008 [online]. 21. 10. 2009 [cit. 2011-10-04]. Dostupné z: <http://www.kostelec.eu/news/dum-na-puli-cesty-uz-slouzi-zlinsky-denik-anna-novotna/>
- 13) Obecně prospěšná společnost Rozmarýna ČR. [online]. [cit. 2012-01-13] Dostupné z: <http://www.rozmaryna-ops.cz/>
- 14) Občanské sdružení DOM ČR. © 2009 [online]. [cit. 2012-01-13]. Dostupné z: http://dom-os.cz/poslani_a_cile/
- 15) Občanské sdružení Pod křídly ČR. Projekt Pod křídly. © 2012 [online]. [cit. 2012-01-16]. Dostupné z: <http://www.podkridly.cz/projekt.htm>
- 16) Olomoucký kraj ČR. © 2012 [online]. [cit. 2012-02-07]. Dostupné z: www.kr-olomoucky.cz/.../8-srovnal-neformalni-vzdelavani-v-detsky
- 17) Poradenské centrum pro děti a mládež s nařízenou ústavní výchovou ČR. © 2005 [online]. [cit. 2012-01-13] Dostupný z: Otevři dveře ČR. [online] [cit. 2012-01-13] Dostupné z: http://www.otevridvere.cz/poradna_rodina.php
- 18) Samovka ČR. [online]. [cit. 2012-01-13] Dostupné z: <http://www.samovka.cz/programy-klienti/projekt-sos-18/>
- 19) Sdružení Letní dům ČR. © 2012 [online]. [cit. 2012-01-26] Dostupné z: <http://www.letnidum.cz/detem/od-15>
- 20) Společnost Úsmev ako dar SK. SOS program. © 2012 [online]. [cit. 2012-01-27]. Dostupné z: <http://www.usmev.sk/index.php>
- 21) Střední odborné učiliště Valašské Klobouky ČR. © 2009 [online]. [cit. 2012-01-13]. Dostupné z: <http://souvk.cz/realizovane-projekty/projekt-bez-obav---zvladnu-to>
- 22) Výroční zpráva DD UH ČR. © 2010-2012 [online]. [cit. 2012-02-12]. Dostupné z: <http://www.detskydomov.com/>

Zákony:

- 1) Zákon 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- 2) Zákon 109/2002 Sb., o výkonu ústavní a ochranné výchovy a preventivní výchovné péči ve školských zařízeních změněn na Zákon č. 383/2005
- 3) Zákon o sociálně právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb.
- 4) Úmluva o právech dítěte č. 104/1991 Sb.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

- DD Dětský domov.
NRP Náhradní rodinná péče.
NVP Náhradní výchovná péče.
ÚV Ústavní výchova
DPC Dům na půl cesty.

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 - **Vývoj počtu klientů v pobytových zařízeních v letech 1989 – 2006**

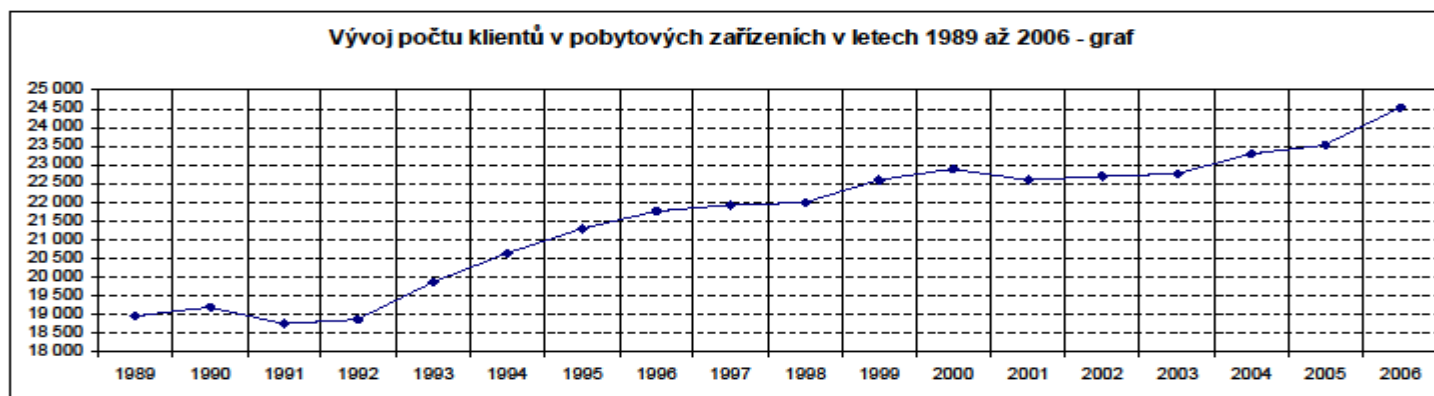
Tabulka č. 2 - **Počty dětí ve všech zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy ve školních rocích 2003/04 až 2008/09**

Tabulka č. 3 - **Počty dětí ve všech zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy ve školních rocích 2003/04 až 2008/09**

Tabulka č. 1 - Vývoj počtu klientů v pobytových zařízeních v letech 1989 – 2006

Vývoj počtu klientů v pobytových zařízeních v letech 1989 - 2006

Počty klientů	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
kojenecký ústav	2 792	2 626	2 516	2 334	2 278	2 266	2 285	2 208	2 113	2 136	2 064	1 723	1 655	1 630	1 624	1 570	1 565	1 470
dětský domov	3 172	3 036	3 014	3 136	3 384	3 707	3 849	4 107	4 134	4 143	4 301	4 624	4 634	4 594	4 612	4 867	4 866	4 815
dětský domov se školou	764	593	599	553	642	586	578	535	474	526	519	478	483	545	555	743	795	724
výchovný ústav	1 315	1 138	1 100	1 091	1 248	1 455	1 545	1 648	1 704	1 601	1 604	1 762	1 660	1 656	1 589	1 479	1 420	1 404
diagnostický ústav	432	423	392	396	565	618	514	463	457	419	477	469	445	475	494	501	537	516
jiné	10 489	11 395	11 158	11 360	11 757	11 904	12 541	12 796	13 041	13 180	13 628	13 856	13 715	13 798	13 882	14 127	14 348	15 588
Celkem	18 964	19 211	18 779	18 870	19 872	20 626	21 312	21 757	21 923	22 005	22 593	22 912	22 592	22 698	22 756	23 287	23 534	24 517

Tabulka č. 2 - Počty dětí ve všech zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy ve školních rocích 2003/04 až 2008/09

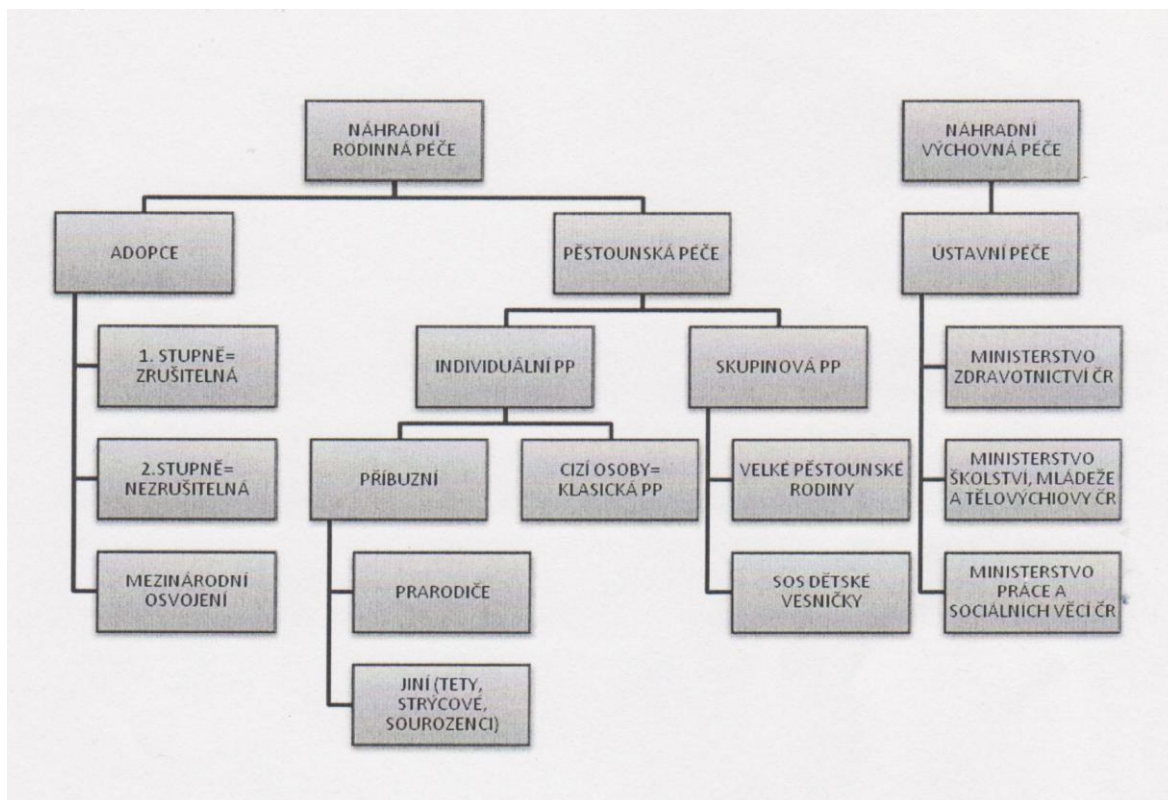
Mezinárodní srovnání

Počty dětí v ústavní péči (ke konci roku, v tisících) a)

		1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Česká republika		19,0	19,2	18,8	18,9	19,9	20,6	21,3	21,8	21,9	22,0	22,6	22,9	22,6	22,7	22,8	23,3	23,5	24,5
Maďarsko		14,0	12,6	11,0	10,2	10,0	9,4	9,2	8,9	8,3	9,6	8,8	8,4	8,6	8,1	8,3	8,0	7,8	7,4
Polsko	b)	62,9	64,8	63,4	63,5	64,4	67,2	77,0	76,5	76,4	77,6	76,9	61,1	61,4	59,5	57,4	56,8	55,8	55,6
Slovensko		9,0	8,6	8,7	8,6	8,7	8,7	9,3	9,3	9,3	8,8	8,8	9,1	9,1	8,4	8,8	9,1	8,3	7,4
Bulharsko	c)	-	27,4	27,2	27,0	27,4	26,9	26,6	27,2	24,4	23,5	23,7	13,4	12,3	11,9	10,9	10,3	9,8	8,7
Rumunsko	d)	-	47,4	47,0	43,0	44,9	53,0	49,5	52,0	51,8	44,7	38,8	58,4	51,0	44,1	38,2	33,1	29,1	26,3
Ukrajina	e), f)	30,0	29,2	31,6	31,1	31,7	32,4	34,3	36,3	38,9	40,7	42,1	44,2	44,1	46,5	46,6	46,4	44,8	42,6

- a) pro ČR zahrnují počty dětí v ústavní péči – děti v kojeneckých ústavech, dětských domovech pro děti do 3 let, dětských domovech, dětských domovech se školou, diagnostických ústavech, výchovných ústavech, ústavech sociální péče a SOS dětských vesničkách. V ostatních státech je typologie zařízení často odlišná. Počty mladistvých ve výkonu trestu nejsou zahrnuty.
- b) Od roku 2000 je pro výpočet použita nová typologie zařízení.
- c) Data od roku 2000 zahrnují děti umístěné ve specializovaných zařízeních upravených v zákoně o ochraně dětí (Law for Child Protection).
- d) Data z období před rokem 2000 nejsou porovnatelná s daty z období 2000 - 2006 vzhledem ke změnám v systému. Data zahrnují děti 18 a více let.
- e) Data zahrnují děti v internátních školách.
- f) Data z let 1989 - 1990 nezahrnují počty dětí v kojeneckých ústavech.

Tabulka č. 3 – Současná organizace náhradní rodinné péče

(Matějček, 1999)

SEZNAM PŘÍLOH

P 1 – CD s přepisy rozhovorů

P 2 – Deník výzkumníka

